

HRVATSKI PLANINAR

God. XXXVII.

Srpanj-Kolovoz 1941.

Broj 7.-8.

Izdaje Hrvatsko planinarsko društvo Nezavisne
Države Hrvatske, Središnja uprava, u Zagrebu

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA
NE ZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
ZEITSCHRIFT DES KROATISCHEN ALPENVEREINS
RIVISTA DI SOCIETÀ ALPINA CROATA
REVUE DU CLUB ALPIN CROATE

Izдавац и управа - Herausgeber und Verwaltung - Editore e amministrazione - Editeur et Administration: Hrv. plan. društvo Nezavisne Države Hrvatske, Sred. uprava, Zagreb, Jurišićeva ul. 3 II. tel. 65-01 Urednik-Schriftleiter-Redattore-Redacteur I. Rengjeo, Zagreb, Križanićeva 4a

GOD. XXXVII

SRPANI-KOLOVOZ 1941

BROI 7-8

SADRŽAJ: Brezovečki Slavko, Novi penjački uspon u jugo-istočnoj stijeni Kleka (sa 3 slike). — Balenović Vid, Pag sa 3 sl.). — Knežević Ante, Po Vranici planini (sa 1 sl.). — Belošević Marko, Maljovica (sa 3 sl.). — Čurčić Vejsil, Životinjstvo u pećinama (sa 9 sl.). — Sokolić Ivan, Moj teren. — Mlinarić V., Šetnja niz Krku (sa 4 sl.). — Tokmačić Zvonko, Kroz zasniježenu šumu i čaire Bitovnje planine (sa 2 slike). — Društvene vijesti. — Razne vijesti. — Umjetnički prilozi: Krka — otok i samostan Visovac (Foto: C. Branić).

»Hrvatski planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Kuna 50.— (daci i naučnici plaćaju Kuna 40.—), za nečlanova Kuna 60.—; za inozemstvo Kuna 70.—. Pojedini broj stoji Kuna 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnja uprava u Zagrebu, Jurišićeva ul. 3/II. — Odgovorni urednik: Ivan Rengjeo, gimn. ravnatelj, Križanićeva ulica 4a — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko planinarsko društvo Nezavisne Države Hrvatske«, Središnja uprava, u Zagrebu. — Tiskar »Tipografija« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković,
Seljska cesta 47.

Selska cesta 47.

Pošaljite

pretplatu za »Hrvatski planinar«

Novi penjački uspon u jugo-istoč. stijeni Kleka

(Smjer preko jugo-istočne glave.)

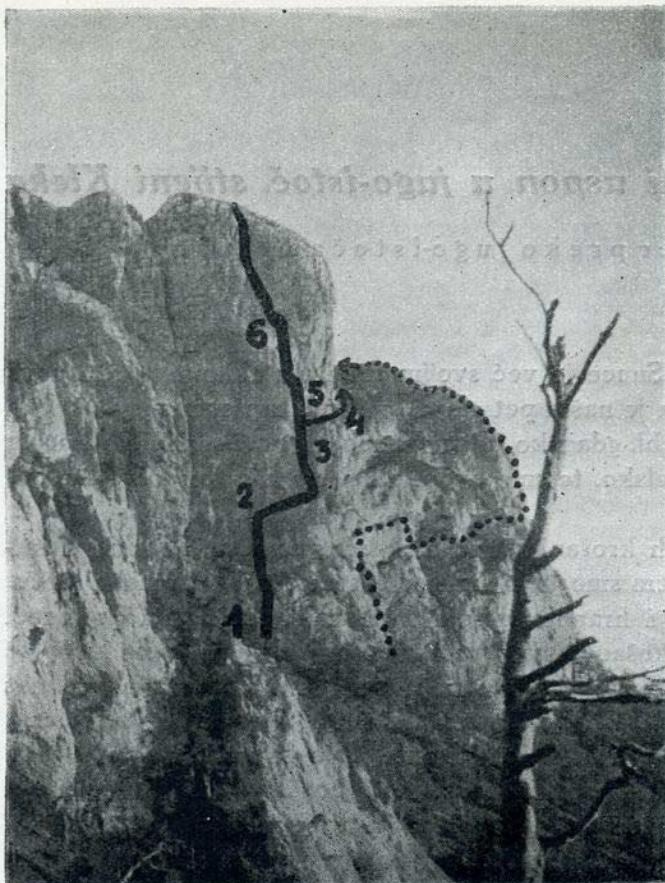
Slavko Brezovečki (Zagreb)

Duhovi 1939. Sunce je već svojim toplim zrakama osušilo prvu jutarnju rosu, kada je naših pet glava, opijenih mirisom sijena, sneno provirilo u svježe blugdansko jutro. Kasno u noći prisjeli smo iz Ogulina u selo Bijelsko, te smo ovdje u nekom sjeniku proveli ugodnu noć.

Između zelenih krošanja drveća ugledasmo visoku kamenu kuću Kleka, na čijem smo tjemenu već često uživali planinsku sreću. Okrijepljeni snom i hranom veselo krenusmo put Kleka prolazeći sočnim zelenim košanicama i izbrazdanim njivama, gdje nam se pruži prvi vidik prema jugo-istočnoj stijeni Kleka. Svakome od nas planinara-penjača zadrhtalo je srce od nekog neopisivog uzbudjenja i isčekivanja pri pogledu na te strmine. Ove okomite i gole stijene, izbrazdane simetričnim pukotinama i žlebovima, imale su izgled relijefa, čiju su plastiku znatno potencirale duge sjene stvorene prvim zrakama jutarnjeg sunca. Ta stijena vezala je drugove i mene mnogim uspomenama, koje su nam ostale prigodom čestih penjačkih uspona. Tu smo već doživjeli mnoge lijepe, ali isto tako i teške i ozbiljne časove.

Kada je prije nekoliko godina ta stijena bila prvi puta prepenjana u raznim pravcima i kada su bili poznati gotovo svi mogući prolazi kroz nju, nametnuo se Dragmanu i meni sasvim slučajno jedan novi problem. Gledajući stijenu sa grebena, kojim vodi označeni planinarski put, primjetili smo, kako se jugo-istočna stijena, t. j. njen desna glava impozantno ruši u dubinu sa svojom u dolinu nadvjesnom izbočinom. Ispod te izbočine stijena je potpuno okomita. Ta silna glava bijaše razlog, da kroz taj desni dio stijene nije do sada još nitko penjući se prošao.

God. 1936. pokušali smo Dragman i ja dva puta proći taj dio stijene, ali nesavladive zapreke, glatke ploče i stropovi, prisilili su nas, da smo obadva puta u polovini stijene morali zaviti nadesno van. Tako smo prešli samo kompromisnu varijantu, koja je ipak bila vrlo zanimljiva. Iako su poslije prvih neuspjelih pokušaja prošle već pune tri godine, ostala nam je ponosna i neosvojiva jugoist. glava

USPON NA
KLEK PO
JUGO-IST.
GLAVI

Foto: M. Dragman

.... Prvi pokušaji uspona god. 1936.

— Uspon izведен 27.—28. V. i 4. VI. 1939.

I Ulag u stijenu, 2 polica, 3 visoki žlijeb, 4 gredina, 5 prevjesna zapreka, 6 mjesto noćenja i strop.

uvijek u živoj uspomeni. »Naš put« preko ove netaknute stijene još je postojao u našoj smjeloj mašti, koja se iz dana u dan razvijala u pravu potrebu, koja potreba iznova traži svoje konačno rješenje. Nesavladiva volja ne dozvoljava pravome i odvažnome penjaču da poklekne pred opasnosti, već treba uvijek iznova pokušavati, i prokušati snage.

Tehnički dotjerani i fizički spremni stajali smo sada pred tom stijenom. Sunčano jutro probudilo je u nama vedro raspoloženje. Stijena nam se danas činila neobično lijepa. Još prije negoli smo započeli s usponom, pažljivo smo pregledali stijenu tako, da nam ni najmanja sitnica nije ostala neopažena. Zbog orientacije odredili smo si smjer penjanja prema zapamćenim najmarkantnijim oblicima stijena, da se ne bismo kasnije nepotrebno zadržavalii traženjem prolaza.

Oprostili smo se s drugom E. Laszowskim, koji je sa dvojicom omladinaca pošao u lijevi dio stijene s namjerom, da izvrši novi uspon na prvi vrh. Nas dvojica pošli smo u podnožje desnoga dijela stijene do mjesta, gdje smo odlučili započeti s usponom. Tu nas zateče bombardiranje padajućeg kamenja, koje zamalo da nas nije ozlijedilo. Kamenje se u svim stijenama zbog promjene temperature lomi i pada i predstavlja za penjače najveću životnu opasnost.

Navezani svaki na jednome kraju dvojnoga 30 metara dugačkog užeta započesmo uspon preko lako pristupačnih zeleno obraslih polica u smjeru udubine u stijeni. Nakon kratkog zadržavanja u udubini penja sam se udesno u strmu i otvorenu stijenu. Krivudava i uska usjeklina u nepristupačnoj stijeni uzdizala se spram 10 metara udaljene police. Zabijajući u usjeklinu klinove s velikom teškoćom dospjeh do police. Ovamo me je, osiguran od mene, slijedio drug i izbijao klinove. Za vrijeme našega počinka na polici spustila se kiša. Iz doline sukljale su magle, koje su mjestimice dopirale i u samu stijenu. Doskora opet prestane kiša i sunce obasja stijenu svojim toplim zrakama. Radoznalo smo razgledavali policu, koja bijaše nasuta krupnjim gromadama napadalog kamenja. Jedno osamljeno i kržljavo stabalce turobno je virilo iz tih gromada. Desno spram ruba stijene vodila je naša polica, gdje je ujedno i završavala. Bili smo vrlo znatiželjni, kako izgleda iza ruba. Nastavljamo penjanjem. Oprezno prolazim tim nabacanim kamenjem, te prije nego sam zakrenuo za rub, zabijem klin radi osiguranja. U neposrednoj blizini nalazila se duboka i oko 1 metar visoka rupa, a iznad nje klekvinom obrasla trošna stijena. S teškoćom doprem do položaja u rupi, kamo naskoro prispije i moj drug. Sada sam se poslužio njime (žive ljestve), te tako dospjeh u dno 40 metara visokog žlijeba.

Brzo smo napreduvali tim žlijebom u krasnom penjanju i naskoro smo izišli na veliku gredinu, iznad koje se stijena nagnula poput svoda. Iako zadovoljni, zabrinuto smo tražili mogućnost daljnje uspona. Ovi silni stropovi iznad gredine zlokobno su nam zatvarali put. Sasvim desno mogli bismo lako izići iz stijene, ali onda ne bi bio riješen glavni naš zadatak izravnog uspona na sam vrh jugoistočne glave.

Lijevi dio vršnog masiva izbočio je svoj markantni profil iznad provalije, dočim je njegova stijena na gredini tvorila tupi kut, kroz koji se urezala oko 20 metara duga pukotina. Samo u smjeru ove pukotine moglo bi se proći između stropova prema vrhu. Moj prvi pokušaj bio je nakon jednosatnog velikog napora uzaludan. Uspjelo mi je popeti se svega 4 metra uz pukotinu. Stijena bijaše nagnuta oko 110 stupanja, te je zahtijevala isključivu upotrebu tehničkih pomagala. Vodstvo sam sada morao prepustiti Marijanu, koji je

energično nastavio da se penje uza stijenu. Postigavši naskoro visinu, do koje sam ranije došao, i upotrebivši moje klinove za umjetno stajanje, tražio je mogućnost daljnega zabijanja klinova. I zaista, većim dohvatom pronašao je idealnu pukotinu za klin, te uzdigavši se na istome, tražio je mjesto novome klinu. Bila je to velika borba, u kojoj penjač treba koncentrirati sve svoje duševne i tjelesne snage. Vrijeme je prolazilo nevjerojatnom brzinom, a metalni i odmjereni udarci kladiva odzvanjali su neprestano cijelom stijenom. Već 4 sata napornog uspona bilo je utrošeno na svega 12 metara ove nagnute stijene. Pedalj po pedalj pomicao se Marijan naprijed, te je konačno zadnjim udarcima kladiva o oštiri klin završio borbu s tom velikom zaprekom. Zavidno sam gledao, kako mi prijatelj nestaje gore za rubom, još nas je samo uže spajalo. Ruke su me boljele od neprestanog napinjanja užeta, pomoći kojega je moj drug vladao ravnotežom. Čekao sam na poziv odozgor, da i ja prosljedim njegovim putem.

Vrijeme se međutim opet pokvarilo. Sive magle zaogrnule su stijenu svojim neprozirnim velom. Iznenada doleti iz te magle nešto crno na gredinu. Bio je to maleni crni gavran. Najprije se pažljivo zagledao u mene, a zatim započeo kljunom prevrtati papire, koje smo odbacili nakon jela na gredini. Ta se ptica nije nas bojala. Poznato mi je, da su planinari u području Himalaje primjetili jednu vrstu gavrana, koji se kretao u visini od 8.600 m, i na to me je podsjetio ovaj gavran, koji nas je eto pratio.

Snažan poklik odozgor uplaši gavrana, koji se zbumjeno ogledavao. Trebalо je meni poći dalje, jer je Marijan dovršio osiguranje i dozivao me. Najprije sam dao, da se pomoći užeta odvucе uprtnjaka, našto se u penjanju domogoh prvih klinova. Sve zabijene klinove valjalo je povaditi iz stijene. Taj nadasve naporan posao obavih viseći djelomično slobodno u zraku, dok su neki klinovi bili tako čvrsto zabijeni, da sam ih morao ostaviti u stijeni. Još prije negoli sam dospio do druga, spustila se opet kiša. Strmina još uvijek nije popuštala. Voda je prskala i cijedila se niz stijenu i otežavala nam uspon. Deset metara visoka pukotina vodila je od nas prema gore u jedan tamni kratki žlijeb, koji je bio nadsvoden trbušastim stropom. Teško je bilo i opasno penjati se po toj klizavoj stijeni. Uzana pukotina nije nam dozvoljavala slobodno kretanje, jer smo puzeći uz nju mogli zaglaviti tek lakat ili koljeno u tjesni ulaz njezin. Napokon ulazimo pod zaklon stropa u žlijeb. Lijevo i desno izvan žlijeba nisu nam se oči mogle zaustaviti niti na najmanjoj polici, pukotini ili izbočini, svuda su bile samo strmine, duboke praznine i zrak. Vrlo smo se tjeskobno osjećali u tom nezgodnom položaju. Jedini izlaz vodio je preko stropa! Nakon kratkog savjetovanja stvo-

rismo odluku za daljnje penjanje. Upotrebivši opet žive ljestve, dugo sam stajao mojem drugu na glavi, zabivši nekoliko klinova u trbušastu stijenu, niz koju se cijedila voda. Dospjevši do polovine ove zapreke stajao sam nogama u zamkama pričvršćenim u klinovima izloživši se ponovno kiši. Gotovo neprimjetno se spuštao mrak. U polutami napipam prstima neku neravnost u stijeni, za koju se grčevito uhvatih. Skliska i glatka stijena nije mi pružila nikakova uporišta, već sam trenjem cijelog tijela dospio do zatvorenog mjesta nad stropom. Oprezno posegnuh rukom o pojas, gdje su mi visjeli rezervni klinovi, međutim, na svoje zaprepaštenje, ne nađoh ni jednoga. Nešto je klinova ostalo u donjem dijelu stijene, a ostatak smo upravo utrošili za taj dio.

Umoran, mokar do kože i ozlojeđen, prilijepio sam se na tom mjestu održavajući zadnjim snagama ravnotežu. Kiša je jednolično padala. Samo laki udarac vjetra narušio bi katkada ovu jednoličnu monotoniju. Marijan mi je savjetovao, da se vratim, što je zapravo i bilo najpametnije. Oprezno se spuštajući po trbuhu potražio sam nogama nedavno ostavljene zamke u klinovima, odakle po pričvršćenom užetu nastavih putovanje lebdeći u zraku do mog druga. Manevar je sretno uspio bez nezgode.

Iz beskrajnog sivog prostora izvan stijene nenadano zaori poklik! Bili su to naši zabrinuti drugovi, koji su se upravo vratili s vrha

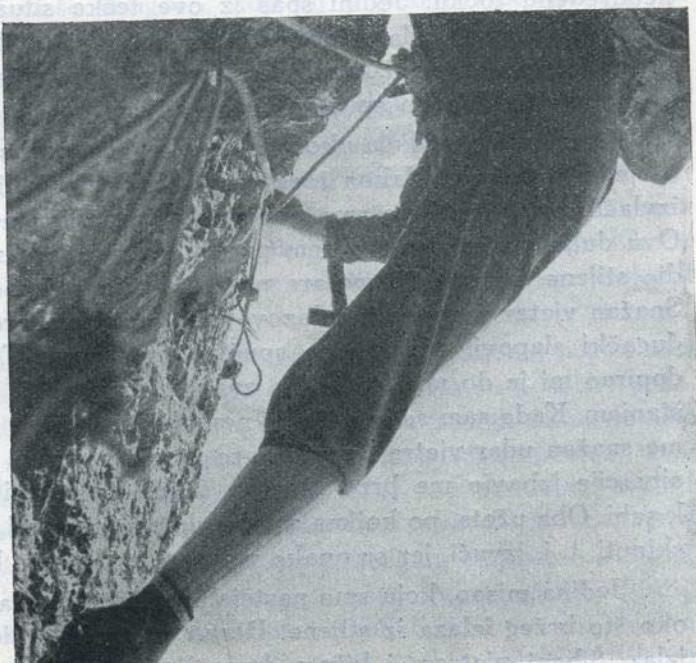

Foto: S. Brezovečki

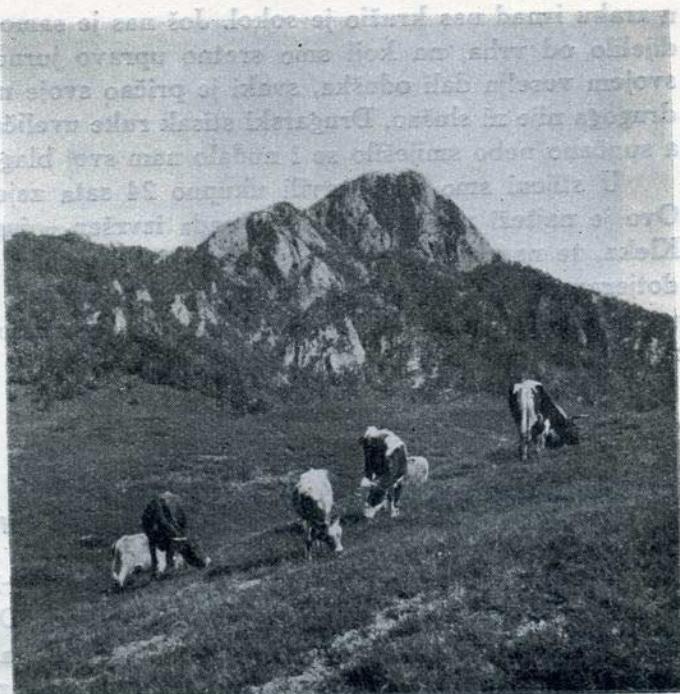
STROPA

nakon uspjelog prvenstvenog uspona u lijevom dijelu stijene. Mi im poklicima razjasnimo položaj, u kojem se upravo nalazimo, te ih umirimo riječima, da ćemo u stijeni noćiti. Od njih smo saznali, da je pola 9 uveče. Na Marijanov se sat nije vidjelo u mraku, a ja sam ostavio žigice u selu. Naši su se drugovi vratili u selo obećavši nam da će u svitanje doći pred nas na vrh i pružiti nam eventualno pomoć. Nastupila je neprijatna tišina. Jedina briga bila nam je, kako da smjestimo umorna i mokra tijela. Pomanjkanje prostora zahtjevalo je, da ja kao laganiji ostanem viseći na užetu kao pauk, dok je Marijan pričvršćen užetom o klinove stajao samo na jednoj nozi, što nije moglo biti razlogom, da mu zaviđam. Nismo znali, koji je položaj neugodniji. Bez volje pojeli smo kutiju sardina i malo kruha. Odbacivši limenu kutiju uzalud sam u međuvremenu slušao, ne bih li čuo zvuk padajućeg predmeta, šum kiše nadjačao je sve. Pokušali smo malo zadrijetati. Po užetu klizila je hladna voda, na koju se brzo privikosmo tako, da sam prvi zaspao od umora.

Ne znam, kako je dugo potrajavao taj san, koji je prekinula strašna tutnjava. U prvi mah pomislih, da se ruši stijena, međutim bio je tek udarac groma, koji je opetovanio bliješćeći parao sivim prostorom izvan stijene. Neiskazano teške časove proživljivali smo u tom noćnom prolu, koji je potrajavao sve do svitanja. Vlažna i ledena hladnoća uvukla mi se u cijelo tijelo i potresala njime. Svitalo je! Marijan je netrenimice i uločeno širom otvorenih očiju zurio u neku neodređenu točku. Jedini spas iz ove teške situacije bio je silaz! Protrvši promrzla uda pripremali smo se na silaz. Zabivši čvrsti klin provukli smo kroza nj karabiner, kroz koji provučemo glavna užeta, po kojima je slijedilo spuštanje niza stijenu.

Omotavši oko tijela uločeno i mokro uže prvi se spustio Marijan u sjedećem stavu. Nakon toga sam proslijedio ja, i stojeći uz njega izvlačili smo uže, koje smo ponovno provlačili u novo zabijeni klin. Ovu duljinu užeta sretno smo prošli, što nas je ohrabrilno za najteži dio stijene niz onu 20 metara naagnutu stijenu iznad velike gredine. Snažan vjetar razbijao je mlazove kiše o stijenu, kroz koju su padali dugački slapovi. Marijan se spuštao opet prvi. Tek slab i poklik dopirao mi je do uha, to je bio znak, da mogu i ja započeti sa spuštanjem. Kada sam se spustio do neposredne blizine gredine, zahvatio me snažan udar vjetra i zavitlao sa mnom u zraku. Iz ove neugodne situacije izbavio me brzo Marijan tako, što je pritegao kraj užeta k sebi. Oba užeta, po kojima smo se upravo spuštali, nije nam uspjelo skinuti, t. j. izvući, jer su onako mokra i tvrda gore kod klina zapela.

Jedina misao, koju smo nastojali realizirati, bila je usredotočena oko što brzeg izlaza iz stijene. Desno sa gredine bio je zaista lagan izlaz. Šibani vjetrom i kišom domogli smo se vrha Kleka, preko

KLEK
SA JUGO-IST.
STRANE

Foto: M. Dragman

kojeg smo prošli bez misli. Prisutnost crvene planinarske oznake puta, kraj koje smo silazili, opet nas je raspoložila. Putem smo nenađano sastali naše drugove, koji su promočeni do kože pošli prema vrhu. Sastanak je bio dirljiv, drugarski i srdačan. Pružili su nam čuturicu okrepljujućega pića, koje smo zahvalno primili.

Tjedan dana kasnije, u nedjelju, ponovno smo slijedili Marijan i ja snažni zov Kleka. Toga dana kupao se Klek u moru sunčanih zraka, a azurno modro nebo, bez i jednog oblačka, obećavalo je najljepše vrijeme. Cvrkut ptica isprekidan sonornim zvukom zvonca s vrata ovaca, koje su pasle na sočnim livadama u podnožju Kleka, prinosio se svježim planinskim zrakom, dok smo nas dvojica prolazili put ponosnog vrha Kleka.

Istim putem, kuda smo u nevremenu izišli iz stijene, uspeli smo se iznova. Užeta, koja su tada ostala u stijeni, bila su potpuno suha. Pomoću t. zv. »Prusikovih zamka« brzo smo se podigli tako, da smo već sat kasnije stajali pod stropom, na mjestu našega noćenja. Uslijedilo je svladavanje stropa. Dvosatni teški rad označuje krajnju teškoću te zapreke, iznad koje se nastavljao otvoreni žlijeb nagnut ulijevo. U tom žlijebu izveli smo tešku priječnicu (zabijanje klinova) i izišli u okomitu i otvorenu stijenu u neposrednoj blizini desnog vrha. U krasnom slobodnom penjanju uspinjali smo se tim dijelom stijene, sa čijih se rubova pružao jedinstven pogled u dubinu. Visoko

u zraku iznad nas kružio je sokol. Još nas je samo nekoliko metara dijelilo od vrha, na koji smo sretno upravo jurnuli. Na vrhu smo svojem veselju dali oduška, svaki je pričao svoje utiske, a da jedan drugoga nije ni slušao. Drugarski stisak ruke uveličao je našu radost, a sunčano nebo smiješilo se i nuđalo nam svoj blagoslov.

U stijeni smo proboravili ukupno 24 sata zajedno s noćenjem. Ovo je najteži uspon, koji je do sada izvršen u jugo-istočnoj stijeni Kleka, te na penjača stavlja skrajne zahtjeve i u pogledu tehničke dotjeranosti i fizičke spremnosti. Slijedeći penjači trebat će za taj uspon 10—12 sati penjanja uz upotrebu dovoljnog broja klinova, zamki i ostalog tehničkog pribora.

Otok Pag

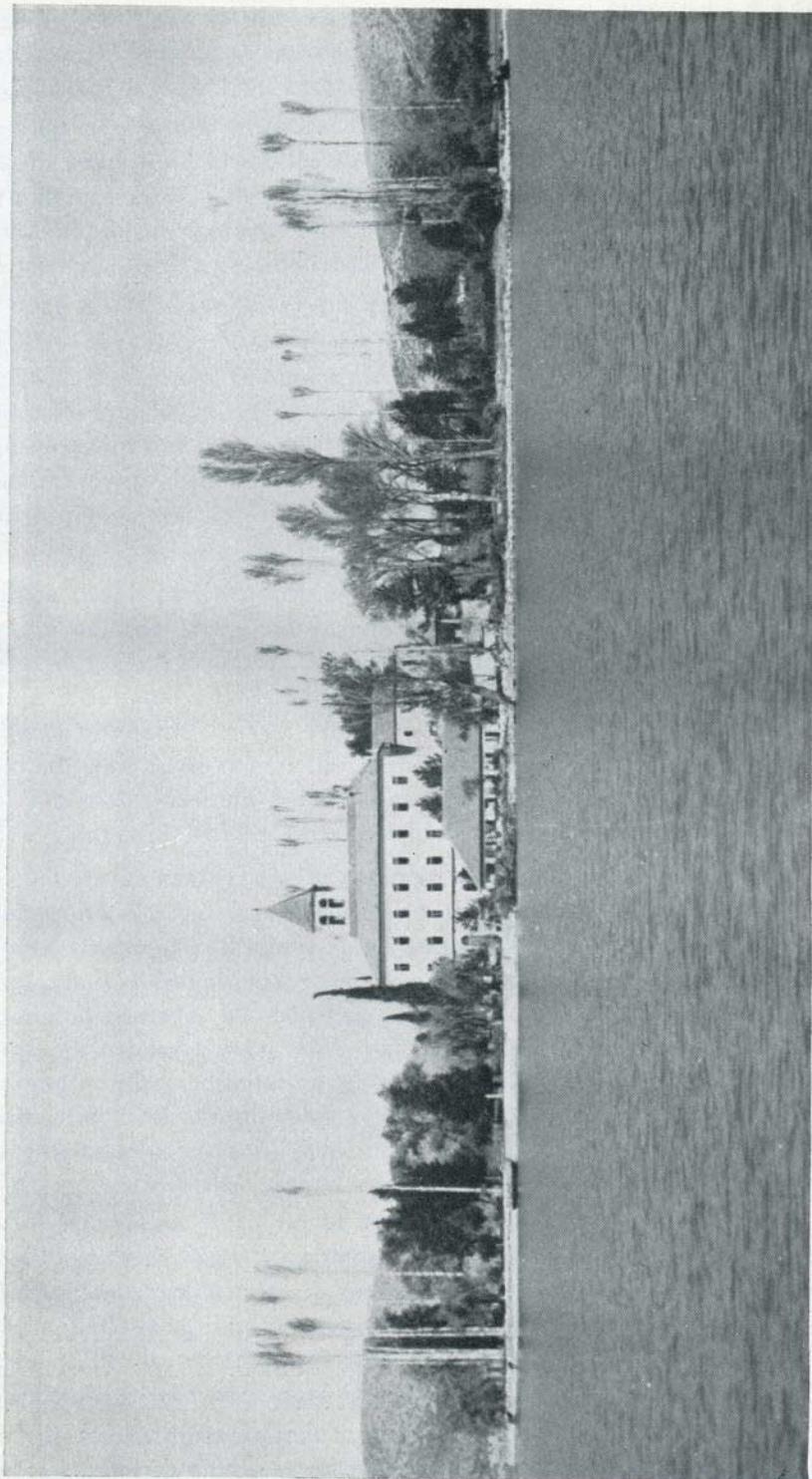
Vid Balenović (Zagreb)

Određivanjem granica između Nezavisne Države Hrvatske i carevine Italije otok Pag je pripao Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Budući da su svi otoci našega Jadrana, osim Paga, Brača i Hvara, pripali Italiji, trebalo bi tim još preostalim otocima posvetiti što veću pažnju, po mogućnosti ih što više gospodarski pridizati, dizati hotele, pošumljivati, asanirati i popravljati prometne putove, da se što više na njima unaprijedi promet stranaca, to izdašno vrelo privrede.

Pag je površinom (294.82 km^2) četvrti otok Jadranskoga Mora, a duljinom obale (269 km) je prvi i najrazvedeniji otok u čitavom

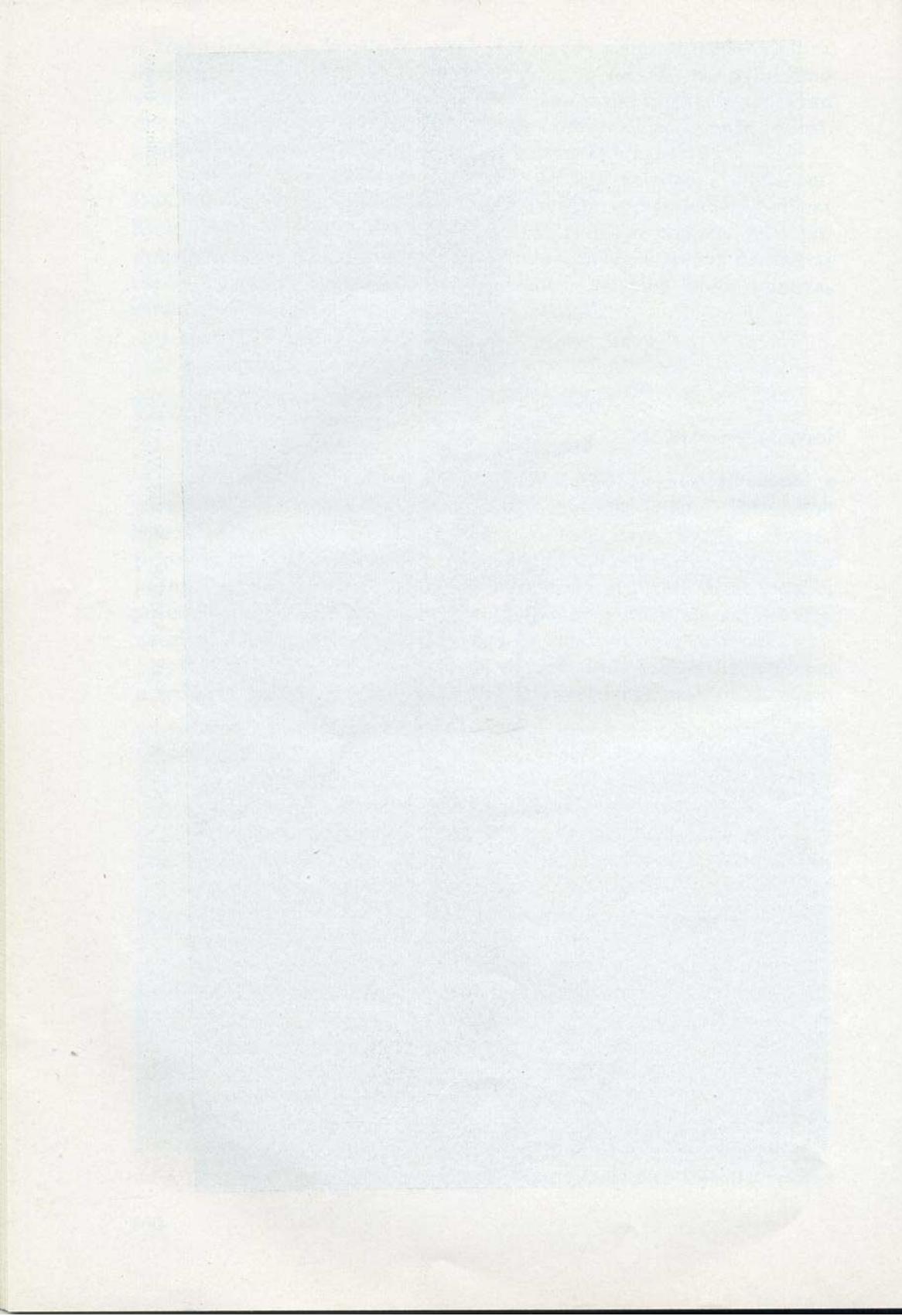

PAG, POGLED S MORA Foto: Lj. Griesbach

KRKA — OTOK I SAMOSTAN VISOVAC

Foto: Č. Brnić

Jadranu. Od Paga je veći Krk ($406,2 \text{ km}^2$), Brač ($394,60 \text{ km}^2$) i Hvar ($296,1 \text{ km}^2$). Duljina obale ovih triju otoka je: Krka 199,26 km, Brača 178,74 km. i Hvara 225,24 km.

Pag se proteže pravcem sjeverozapad—jugoistok u duljini od 64 km zapadno od hrvatske obale, s kojom ide usporedno, a od nje ga dijeli Planinski ili Velebitski Kanal. Pag je u stvari nastavak dalmatinske obale, od koje je odijeljen vrlo uskim Ljubačkim Tjesnacem (0,5 km). Od Raba ga dijeli otok Dolina i tjesnac Paški Kanal.

Pag je vrlo razveden otok sa sedam većih zaliva i mnogo manjih uvalica i dražica. Veći su zalivi: Paški, Staronovaljski, Dinjiški, Vlašićki, Povljanski, Šimunski, Košljunski. Paški se zaliv opet dijeli na Caški, Metajnski i Gorički (solana). Otok ima i devet većih izbojaka, koje možemo nazvati poluotocima, to su: Staronovaljski, Povljanski, Vlašićki, Svetonikolski, Svetokrištoforski, Šimunski, Lunski i Košljunski, te mnogo manjih izbojaka, rtova i grebena.

Kada na karti pogledamo otok Pag, vidimo, da se skoro preko cijelog otoka pruža potonina (sinklinala) i to smjerom njegova protezanja od sjeverozapada prema jugoistoku. Ta se potonina zove Novaljskopaška Potonina. Uz ovu veliku potoninu javljaju se još dvije manje: Povljanska i Vlašićka, dok je Dinjiška Potonina zapravo produljenje novljanskopaške. Niži dio ovih potonina je more preplavilo i tako su nastali zalivi Novaljski, Paški, Dinjiški, Vlašićki i Povljanski. Viši dio ovih potonina ostao je iznad mora i dijeli otok na tri dijela: najdulji zapadni i kraći sjeveroistočni (caški) i jugoistočni (dinjiški).

Tlo otoka sastavljeno je većinom od kamena vapnenca, a sjeveroistočni dio i od dolomita, osobito viši krševiti dijelovi zapadne i istočne strane. Niži dijelovi otoka sastoje se od diluvijalnih sedimenata (naplavina) diluvijalnoga pijeska, a po dragama se nalaze i mnoge aluvijalne naslage. Na mnogim dijelovima otoka nalaze se i zone laporanja (Vlašićka Uvala). Dno paško-dinjiške drage sastoje se od aluvijalnog nanosa, odijeljenog gdjegdje diluvijalnim brečama, dok joj se obala sastoje od numulitnih vapnenaca, diluvijalnih breča i laporanja. Na mnogim mjestima obalu čine malo nakoso ili skoro sasvim okomito položeni slojevi breča sastavljeni od tvrdih i mekših dijelova (pržine).

Klima je na Pagu dosta blaga, iako je zimi dosta hladna zbog velebitske bure. Na otoku puše jugo, bura i mištral (maestral). Obochine padaju u obliku kiše, a snijega padne katkada preko zime, ali se rijetko kada drži dulje od nekoliko sati. Ljeti pada vrlo malo kiše, ali usjevi toliko ne stradaju od suše, jer se na mnogim mjestima javljaju nadzemni izvori i podzemni izdani.

Kao i u ostalom Primorju, tako je i na Pagu klima mediteranska (sredozemna) sa suhim vrućim ljetima i blagim kišovitim zimama.

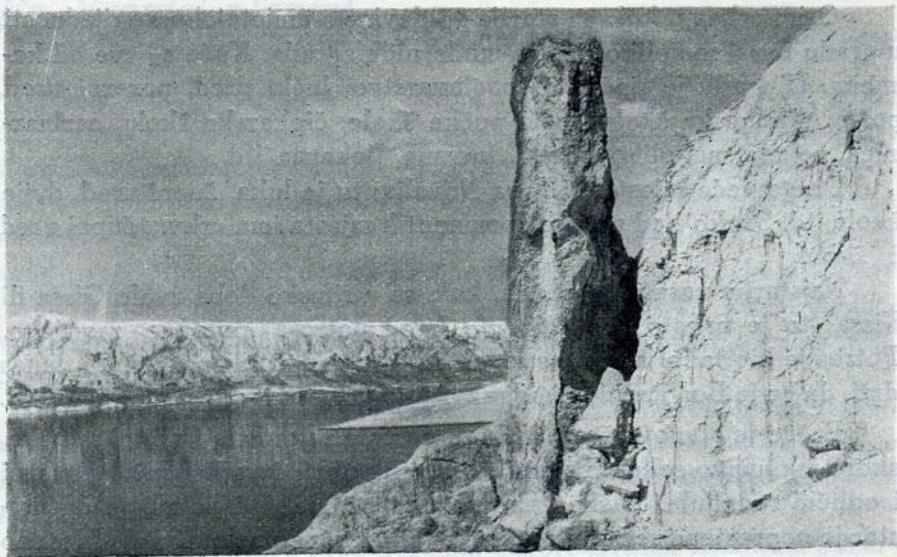

PAG, PANORAMA SA SJEVERA

Foto: Lj. Griesbach

O klimi i sastavu tla ovisi i rastlinstvo otoka. Kako je tlo različitoga sastava, tako i rastlinstvo nije svuda iste vrste, niti je jednako bujno. Kako je tlo većinom sastavljeno od različitih vrsti vapnenca, dolomita, pješčenjaka, laporanog breča i aluvijalnih naslaga, tako je i flora ovisna o tom sastavu tla. Sjeveroistočni dio otoka većinom je sastavljen od kamena vapnenca i dolomita. Kako se ovi lako raspadaju, očekivalo bi se ovdje dosta bujno rastlinstvo, međutim tu je tlo skoro potpuno golo, jer je izvrženo velebitskoj buri, koja sve ogoli. Ostali viši dijelovi otoka, koji su zaklonjeni i nisu toliko izvrgnuti buri, povoljniji su za rast svakovrsnoga bilja: trave, grmlja i drveća (borova i hrastova). Mnogo su povoljniji za biljni život niži dijelovi potonina i to zone laporanog breča i aluvijalnih nanosa. Tlo, većinom sastavljeno od breča između Stare Novalje i Caške, oko Kuštića i Metajne, vrlo je prikladno za vinovu lozu, pšenicu i kukuruz. Na brečama i laporima bilje je uopće mnogo gušće i bujnije, jer je takvo tlo vrlo povoljno za vinovu lozu i kukuruz, a na njemu uspijeva i pšenica i raznovrsno povrće. U potoninama pokrivenim aluvijalnim nanosom vegetacija je upravo bujna. Ovdje se javljaju i sočne livade, jer na vegetaciju utječe i slatkvodni izvori.

Općenito uzeto, vapnenaste uzvisine (grebeni) imaju oskudnu kršku vegetaciju, koja većinom služi stoci za pašu, a potonine, pogotovo naplavno tlo, imaju mnogo bujniju vegetaciju, livade, oranice i vrtove. Tu uspijeva vinova loza, žito, raznovrsno povrće i voće: Na Pagu rode skoro sve vrste žitarica, a ponajviše kukuruz i pšenica. Sadi se mnogo povrća: krumpira, zelja, repe, mrkve, luka, rajčica,

POGLEĐ NA PAŠKI ZALIV

Foto: Lj. Griesbach

paprike i bundeva. U Pagu postoji tvornica konzerva rajčica. Na otoku nema skoro gospodara, koji nema vinograda. Kada je dobra berba, na Pagu se dobije 30—40 hiljada hektolitara vina. Na otoku se goje različite vrste voća: masline, smokve, višnje, trešnje, jabuke, kruške, orasi i dunje, a uspijevaju i limuni i narandže.

Osim ratarstvom stanovništvo se mnogo bavi i stočarstvom. Goje se sve vrste stoke, a pogotovo ovce (Merino-ovce). Uz ovce se goje i koze, goveda, magarci, konji i nešto svinja. Ovčarstvo je na Pagu vrlo napredno. Od ovčijega mlijeka pravi se glasoviti sir, koji se izvozi, a brojna stada ovaca daju finu vunu, koja služi za domaću porabu, a dosta se je i izvozi. Na Pagu se goje i pčele, koje za ljetne suše i žege pčelari preseljuju u Velebit. Meda i voska se dosta i izvozi. Na Pagu ribari love i dobrih vrsta ribe (lubin, lokarda, srdele i tuna)

Po popisu stanovništva od 1931. god. otok Pag broji 8426 stanovnika. Od toga gradić Pag ima 3257, a Nova Novalja 1988 stanovnika. Ostalo je stanovništvo smješteno u ovim selima i zaselcima: Barbat s Metajnom (593 stanovnika), Kolane (532), Stara Novalja (255), Dinijska (241), Gorica (68), Zdrijane (62), Povljana (405), Vlašić (319 stanovnika). Kako se vidi, otok je prilično napućen. Stanovnici su sami Hrvati katolici. Osim Hrvata bilo je 4 Slovenca, 2 Rusa, 5 Nijemaca i 18 Talijana.

Grad Pag se smjestio na jugoistočnom dijelu istoimenoga zaliva. Grad je čist i pravilno građen. Ima dvije glavne ulice, koje leže okomito jedna na drugoj. Ostale su ulice uske. Grad se dijeli na »kvarte« po crkvama: Sv. Marija, Sv. Ante, Sv. Jakov, Sv. Marko.

Osim crkava, koje su starije građevine s umjetničkom vrijednosti, u gradu ima i nekoliko ljepših modernijih zgrada. Kuće su sve od kamena. U gradu je općinsko poglavarstvo, lučki ured, porezni ured, pošta, građanska škola, dvije pučke škole, čipkarska škola, carinarnica, solana, nekoliko hotela, kavana, ljekarna itd.

Drugo veće mjesto je Nova Novalja; tu je luka, župni ured, dvije škole itd. Svako i od ostalih spomenutih mjesta ima crkvu, župni ured i školu.

Najstarije naselje je Caška, koje se u rimsko doba zvalo Gissa ili Kissia; to je mjesto god. 761. po I. od potresa potpuno razorenog. Potres je bio tako jak, da je jedan dio grada potopljen. Narod i danas drži, da ga je Bog kaznio zbog razvratnog života njegova stanovništva.

Paško je stanovništvo, uz mali postotak građana i nešto radnika, skoro isključivo seljak. Pažani su vrlo marljivi, čvrsti seljaci, ponosni i odlični rodoljubi. Paške žene su vrlo radine. Od najmlađe do najstarije neprestano rade bilo poljske, bilo kućne poslove, a u slobodno vrijeme izrađuju poznate čipke, koje se prodaju po cijeloj Hrvatskoj, a i izvan granica Nezavisne Države Hrvatske. Stanovnici se bave osim poljskih poslova i ribolovom. Dosta ljudi odlazi u svijet većinom kao pomorci. Seljaci mjesta Paga i okolice zaposljuju se ljeti kao sezonski radnici na solani. Paška solana je do sada bila dosta zanemarivana. Ona se nalazi u Goričkom Zalivu. To je zpravno prodljenje Paškoga Zaliva. Solane su bile najprije privatno vlasništvo paških seljaka. Početkom 20. vijeka austrijska vlada je otkupila solane od privatnika. Tako su solane došle u državne ruke, gdje su seljaci radili, a rade i danas kao nadničari. Godišnje se u Pagu proizvodi 800—1500 vagona soli. Bečka ni beogradска vlada nisu se mnogo brinule za solane. Sada se punim pravom očekuje, da će naša država posvetiti veliku pažnju ovoj solani, jer će produkcijom obilne količine soli pomoći siromašno hrvatsko seljačko stanovništvo otoka i mjesta.

Otok Pag je vrlo pogodan za ljetovanje. Uz cijelu obalu nalaze se veći i manji izvori ledene pitke vode, a mjesto Pag ima i vodovod. U Pagu ima nekoliko hotela i kavana, a stranci se mogu prehranjivati i ukonačivati i kod privatnika. Pag ima lijepo gradsko kupalište. Stranci se kupaju i izvan gradskog kupališta, jer uz obalu ima vrlo mnogo prikladnih mjesta za kupanje. Kako vidimo, Pag je vrlo zgodan za turizam: ima hotele, vodu, hranu, kupalište, čisto more, čist i zdrav zrak i vrlo zgodnih plaža. Osim mjesta Paga prikladna su za ljetovanje: Metajna, Novalja, Lun i još neka manja mjesta. Mora se još napomenuti, da je s otoka prekrasan pogled na Velebit i susjedne otoke Jadranskoga Mora.

Pag je zavrijedio, da mu se posveti najveća pažnja: treba ga pomoći državnim i privatnim sredstvima.

Stigosmo... U dubokoj dolini, koja se strmo survala ispod Prokoškog Jezera, ležao je jedan travni proplanak obrubljen dubokom i mračnom šumom Jezernicom. Iz daljine opazih nekoliko plamenova, koji su titrali kao ivanjanske krijesnice. To su »bajte«, ona skromna skloništa drvosječa, koja su se čvrsto pripila uz zemlju kao čičak na runo ovce. Mjesec je bio kao zardao dukat umotan u debele slojeve magle i rastrganih oblačnih krpa, koje su vrtoglavu jurile gladeći vrhove bukava i jelika. Učini mi se, da čitavo nebo nekuda juri, putuje, neodređeno i ludo brzo.

Iznad »bajti« bile su visoke jelike suhe, tanke, ogoljene i sivkasto bijele. Tužan i jeziv izgled mrtvačkih kostiju. Prema njima su vijavice i vihori bili nemilosrdni i survali su na njih svu težinu svoje divovske snage, a one su umirale tiho i tužno kao prosjaci.

Pred nama, gotovo pred nogama, žubori divljom ritmikom Jezerica kroz crni i tiki hram duboke šume. I tako se po koji valić izbaciti i bljesne kao riba srebrne ljuske. Slika je duboka i mračna i nemoguća za sve umjetničke palete. Hrastovi impozantni i ogromni probili su nebo kao katedrale u noći. Meditacije veličine... Prvi utisci okoline. Oh, oprostite, što sam se zanio! Čak sam zaboravio na glad, na umor i teški »ruksak«, koji je bezosjećajno i tvrdo gnječio moja ramena. Ja sam sav bio u napregnutim zjenicama. I zaista veliko bogatstvo tame i bezdana ležalo je u mojim očima. Bacih »ruksak« u kraj i malo bolje usredotočim pažnju na moje prenoćište. Taj prizor bio je jedan lijepi akvarel, jedna živa slika. Lica drvosječa bila su rumena i blijeda. Vatra je obojila rumenim tonom te košćate ljude, ogromne im ruke i njihove kretnje. Upravo su došli sa svoga napornog rada, prokisli do kože, umorni i iscrpljeni. Gunjeve su poredali pokraj vatre i pravili si večeru. Izrezali su kruh i zalili ga vrućom vodom. Ispočetka su me gledali s nepovjerenjem, ali kasnije su postajali sve intimniji i otvoreniji. Ja sam bio intenzivno zabavljen ukusnom pastrvom, koja je bila ipečena na jednoj petrolejskoj kanti. Oni su pričali i zabavljali se.

Marko je pričao o svojoj krčevini. Eto, dobio on tu krčevinu prije nekoliko mjeseci, i već je pola iskrčio. Kad bi se vratio s teškog posla, onda bi se »odmarao« na njoj. Razbijao je panjeve i žile, koje su se duboko uvukle u tu crnu i masnu zemlju. Metar po metar postajala je ta zemlja lijepa, iskrčena, prhka kao brašno i mirisna kao vrela pogacha. Zašutio je Marko. Neko teško sjećanje dotaklo mu se kao vlažan list izvorana čela. Mislio je on na svog oca. Pokoj mu duši! On je tada bio još dijete. U prljavoj košulji čuvao je koze. Otac je pio iz

dana u dan sve više. Jedan po jedan dunum rodne zemlje, na kojoj su se ljeti prigibali zlatni klasovi, ostajao je kod birtaša Alojza. Jedna po jedna je krava, i Rumenka i Perava i Dragača, otišla na licitaciju za pazar i dugove.

»Moj čača meni ostavi samo ovaj život, samo ove patnje.«

»Šta li radi sad moja »brašnjara«? pitao je Ivo.

»Moli se Bogu.«

»I čeka tebe, sigurno te poželjela.«

»Jest ja!«

Vjetar je zviždalo i prebiralo granama. Silan orkan je probijao iz neba, iz šume, odaklen li, nisam znao. Zrna krupe lupala su u ritmu čisla, pa sve brže i brže o daske »bajte«. Vatra se stišala i sve više plamsala, a dim gust, neprozračan i zagušljiv ispunjavao je »bajtu« sve više.

Luka se namršti a preko zjena mu kao neka sjena preleti preplašen odbljesak. »Potuće mi žito, jadna mi majka!«

»Ne će Bog pripustiti, Luka.«

Dim me je gušio, oči sam trljao, ali sam ipak konačno odlučio da zaspim. Naravno uprtnjaču pod glavu, paprat pod leđa, na trbuš kaput a na nos — šešir. Još su mi malo u ušima šumili akordi vjetra i tada sam vjerojatno zaspao snom pravednika. —

Vedar i nasmijan dan, svijetao kao riblje oko i plav kao kita potočnica. Oni su već davno otišli, naoštirili sjekire, prigrnuli gunjeve i uputili se tromi u šumu. Podijelili su se na četiri partije. Jedni su pilili i obarali jelike, drugi ih sjekli u cjepanice, treći su ih slagali u kamare, a ostali spremali daske za rižu. Naročito su se cjepači teško mučili. Drvo je bilo mokro i kvrgavo i bezbroj udaraca je palo na te granate panjeve, dok ih nisu razbili. Metali su i klinove, opet udarali, s lica im je padaо znoj, oni ga otirali velikim šakama i radili, neiscrpno i dugo kao živi automati. Ovaj teški rad razbijao im je dlanove, ali pomisao na dan isplate širila im je zjenice i podstrekavalih na rad.

Marko će kupiti još jedan komad krčevine, Ivo će pribaviti svojoj brašnjari žak brašna.

Sinovi Luke, Pere i Marka radili su. Oni su ugazivali u potok do koljena i cijeli dan podizali cijeplje, koje su bile veće od njih, slagali ih u kamare i svaku šupljinu začepljivali. Trebalо je gusto složiti, tako je rekao gospodin.

Jučer je Hasanu sjekira odbila tri prsta. On je zamotao ruku svojim rumenim šalom, prebacio torbu preko ramena i rekao »zbogom«.

Danas sam prije podne lutao po šumi. Razgovarao se sa drvočićama, oni mi umorni nudili, da savijem »palte«.

VRANICA PLANINA
PROKOŠKO JEZERO (1640 m) SPRIJEDA PASTIRSKA KOLIBA

»Nepravda, brate, nepravda. Prebijamo se cijeli dan, mučimo se a tek za te dvije i po banke.«

»Jeste, ljudi, nepravda!«

Vratio sam se opet do »bajte«. Kuhar je sabijao jelove grane, vezao ih žicom i stavljao ih na krov, da se suše na dimu. To će biti štapovi ili »keve«, kako oni kažu.

Otkada se sunce podiglo na polovicu neba, oni su se već jedan po jedan vraćali. Tresak — — —. Podrovana zadnjim udarcem sjekire jedna se ogromna jelika stropoštala. Od njena vriska ušutjela je šuma i preplašeno uzdrhtala. Pa možda toj jeliki i nije bilo žao umrijeti. Pa kako i ne bi. Od nje će, obične i priproste planinke i gorštakinje, postati celuloza ili »roza«, kako ono kažu drvosječe. Odvuciće je u grad među čad i dimnjake i iz njena srca će izvući čiste bijele, plave i raznobojne papire. Možda će od nje postati aprovizaciona karta, ratni ugovor, ljubavno pismo, list požutjela molitvenika, korijandol za ples, karta za kino pa konačno higijenski papir.

Kazat će jednoga dana i Marko trgovcu Mulagiću: »Molim te, gospodine, zamotaj mi mrve ovu šisu gasa čagetom«. A trgovac će mu zamotati šisu gasa, izmjeriti pol kile soli i pričati nadugo, kako je i papir poskupio.

Kuhar je zasuo lugom pogače, da se lijepo ispeku. —

Ostavio sam danas drvosječe težak i sumoran. Ispinjao sam se lagano pogнуте glave kroz poleglu klekovinu Prokoškom Jezeru. Na njemu se je upravo sunce raskošno i bogato zabavljalo. Milovalo je

svojim dlanom srebrenasto sivu površinu tamno zelenih dubina, a vjetar je svojim prstima izdizao maslinaste valice.

Gospodice u lijepim kupačim kostimima sunčale su se i cičale prskajući se i vozajući na splavu. Izgleda, kao da one nisu poznavale život planinštaka, i možda bi se prepale, kada bi vidjele drvosječu. Preko njihovih malih, našminkanih usnica sigurno bi preletio preziran osmeh. Rekle bi ili pomislile, zar ne: *Fuj kaki je odrpan i zamazan!*

U kuću nisam ušao. Eto tako iz principa. Kad vidim unutra te princeze i bezprijeckornu gospodu s tovarima kozmetike, suncobranima i svim mogućim egzotičnim ekstravagantnostima, — onda bježim. Naslijat ćete mi se i sigurno ćete pomisliti, da sam divljak, ali šta ću ja. Izvolite i dalje držati takovo mišljenje o meni, a ja ću se i dalje držati svog principa.

Verući se uz klekadinu lagano sam ostavljao za leđima Prokoško Jezero i približavao se Ločiki (najviši vrh Vranice planine, 2107 m). Osjećao sam se sasvim preporođen, odmoran, lagan kao leptir, opijen od sunca i dalekih plavih vidika. Jedinstven je to osjećaj. Visoko gore, daleko od grada i zlih ljudi, daleko od intriga, zavisti, mržnje, tvorničkih dimova, papagajske izvještačenosti ti koracaš po bujnim pašnjacima. Vranica ti izgleda kao mekani sag bujne trave i cvijeća. Po tom sagu netko je prosuo biser potočića i načičkao ga bjelinom ovaca, bivola i krava. Sva Vranica bruji od njihovih zvona.

Seljaci gore kose i plaste sijeno, koje je sočno i teško, triput vrednije od nizinskog. Tako barem oni kažu.

Divlji ljiljan je opojno mirisao, vidik je sve više blijedio. Na obzoru su se nizale planine — ljubičasto-plave — jedva vidljive. Grebenasti i oštri Prenj radoznalo je gledao na Vranicu. Možda je kršni Hero namigivao seki Bosanki . . .

Sunce je tihom umiralo, polako i odmjereno. U planini je sve mirno, staloženo, određeno i točno. Činilo mi se, da i noć ne zrači kao u gradu, nego se nekako proračunato spušta. Zanoćismo pod Sikironom. Podigosmo bijeli čador, naložimo vatru, potkrijepimo se i zaspasmo. Cijelu noć smo, izgleda, pilili bukve. —

U jutarnjoj svježini odmorismo udove i promatrali smo, kako se sunce rada. Na plavom goblenu tamno-modrog neba boje cvjetajućeg lana plovile su prozirne maglice satkane od najtanjeg pamuka i široko rasprostrte na velikom horizontu. Dolje ispod ovih travnih i bujnih obronaka poleglo je zeleno more šuma, koje su se spuštale sa svih strana Vranice sve do pitomih livada sasvim u nizini do čadavih, crnih, drvenih krovova fojničkih sela.

Pastiri su davno istjerali goveda na pašu. Pred nama se lagano kreće jedno stado, oko njega njegovi veliki čuvari s kosatim repo-

vima i njegovo pastirče, koje eto nepovjerljivo prilazi i bulji u nas.
Prljavi prst mu počiva na ustima. U drugoj ruci je držao izrezbaren
štap, a iz torbe virile su makaze za striženje ovaca i netom opletene
vunene čarape, išarane crvenom i zelenom »varbom«.

»Čije su ovo ovce?« — upitah.

»Gazde Salihbega iz Vakufa.«

»Pa pošto mu čuvaš?«

Dječak me pogleda, zjenice mu se raširiše, nasmija se i reče:

»Za gunj.«

On je nekako stidljivo gledao u moj kruh.

»Bi li mi dao nešto gospodine?«

»A šta bi ti htio?«

»Da mi malo otkineš tog bijelog lutmera!«

On se osjećao neobično sretan. Otkinuo je nekoliko mrvica i
pojeo, a drugi je komad nekako sa strahopoštovanjem metnuo u
svaju torbu. Za to mi je nudio svoje vunene čarape. Naravno, da nisam
htio uzeti.

Putem sam brao vrisinje, iz dosade trgao korijen srčanika za ljutu
rakiju, tako da mi je polovica uprtnjače izgledala kao herbar ili kakva
velika trgovina trava.

Podne je dahtalo toplinom, kroz koju je stalno strujio vjetar.
Učini mi se, da tamo daleko na obroncima Luke leži silna množina
popadalih dudova. Polagano sam se približavao, a te šarene i bijele
točke micale su se i dobivale svoj oblik. Bio sam zadivljen. Čitav taj
veliki prostor travnjaka bio je prekriven velikim brojem volova i
krava iz najbližih krajeva: Fojnice, Visokog, Bugojna, Skoplja pa i iz
Konjica i Neretve.

Lica pastira su se sjala zagasito smeđe kao bronca. Oni su sjedjeli
i gledali sa strane u to uskomešano mnoštvo. Pa nije bilo ni lako pa-
ziti na 700 volova.

»Murto, Hasane, navrnite goveda u stranu.« Digoše se dva kršna
mladića, puni i širokih prsa, ko od gore odvaljeni. Zagrišće se i
zapjevaše:

»Šalaj, moja pomalena pleća,

Za gevere ne trebaju veća.«

Uzgiba se ta gomila silovitih volova. Zviždali su prutovi u šakama
Murte i Hasana. »Hej Maconja, Šaronja.«

Pa i zabavljali su se pastiri. Stariji su pričali o dobrom vaktu i
zemanu, a mlađi se rvali. Ali i ta njihova zabava bila je u tjesnoj har-
moniji s planinom, jedinstvena, prosta, divlja, uzburkana i kruta.

I pjesma im je bila prosta u jedinstvenim varijacijama, ali gromka
i jaka. Interesirao ih je mnogo moj durbin, pa je radi toga svaki sa

značijeljom zagledao u nj. Jedan brkajlija nakrivi čulah na uho i znački reče: »Kažu, da u onoga Švabe ima hin pa vide preko sedam brda.«

»Hajde da založimo i vrijeme je,« pogleda jedan u sunce i reče sigurno: »Taman dva i čejrek.« Jeli su sir, kukuruzu i poparu začinjenu grahom.

U očima tih ljudi ležao je neki prezir nad daljinama. Zjenice su im bile široke i oštore ko u orlova, a obrve velike i uzdignute polegle im po čelu kao zmije.

Bila je to himna veličine: Hasanovi mišići i ona poravna pjesma, i vjetar i sunce i jaka rika bikova i oštore zjenice pastira, koje su gledale u daleke vidike. Sve je to uznosilo čovjeka.

Danas je Ilijin-dan, svetac planine, pa je zato ona danas tako živa i vesela. Uz sitno kucanje tamburica prepliću se noge, drma se bosansko kolo, raspasano i skladno. Bacaju se i kamena s ramena.

»Odbaci ti Miško čitav ukop!«

»E jest ja! Odbacit će mi do drugog Ilijina!«

I malo pomalo zamijesi se svada. Posijevaju noževi, zazviždi zrakom kamenje, polete štapovi. To se naš dobri bosanski narod zabavlja! I jeftine su ove glave, koje cijeli svoj vijek robuju i rvu se sa životom, kroz koji se teško probijaju kupajući se u znoju, da te srce zazebe. —

Svršio sam, i sanjao sam ponovno svoj proživljeni san. I eto danas me opet guši ovaj dim, na lice mi pada prašina iz bezbroj dimnjaka, u kojima su možda gorjela i Lukina drva. Sjećam se Vranice. Sjećam se i mislim, kako je bila okrutna prema meni i kaznila me, što sam i suviše zašao u njene tajne i preletio onđe, gdje nisam trebao. Ali osvetit će se i ja njoj. Ukrast ću jedno veliko sunčano i plavo ljeto na njenim mirisnim grudima ... Ako Bog da!

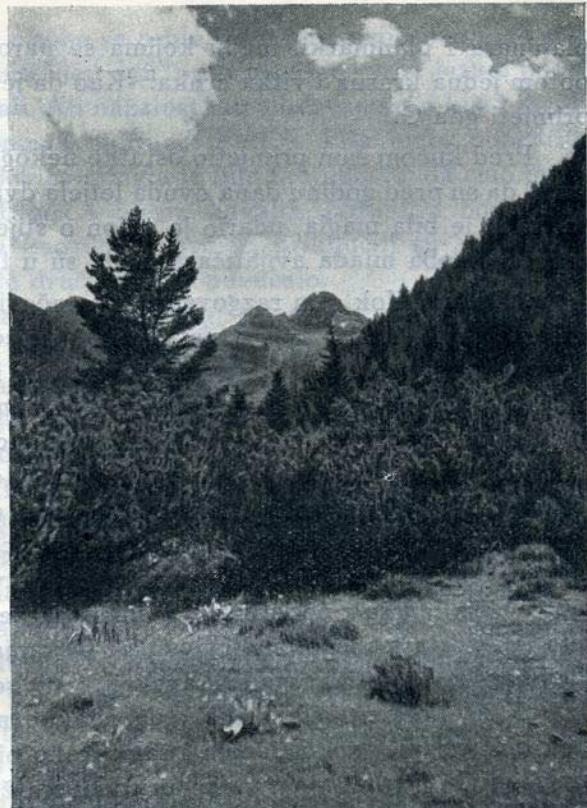
Maljovica

Utisci iz Bugarske

Marko Belošević (Zagreb)

II.

Iskrcale smo se nedaleko sela Govedarci na krasnom proplanku kraj kraljevskog ljetnikovca. Nakon obilnog odmora, koji nam je bio i te kako potreban, jer otkad smo ujutro u šest sati krenuli sa Zvračice, neprestano smo hodali, a vožnja u autobusu također nije bila ugodna, prihvatali smo se naših uprtnjača, da obnovimo energiju za slijedeći planinarski podhvat. Jedni su naručili magarce, da nose uprt-

MALJOVICA

Foto: M. Belošević

njače, a mi ostali, među prvima naš voda g. Čubelić, ostadosmo vjerni planinarskom pravilu »da svaki svoje sam nosi«. I krenuli smo naprijed pod vodstvom g. Genčeva prema Maljovici. Put nas je najprije vodio kroz malu šumicu i grmlje, zatim kroz male proplanke obraštene crnogoricom. Putem smo sretali bugarske seljakinje, koje su brale borovnice i kratile vrijeme pjesmama, čije melodije imadu onaj ugodan prizvuk karakterističan kod slavenskih pjesama. Sreli smo i nosače naših drugova, dva lijepa magarčića, koje je tjerao jedan starčić. Kazali smo mu, da se požuri, jer naši drugovi zacijelo već nestrpljivo očekuju ove nosače filozofskog izgleda.

Kad smo izišle iz šume na jedan proplanak, puknuo je pred nama prekrasan vidik na Maljovicu, čije su se okomite stijene, preko 2.700 m. visoke, kočile pred nama poput ogromnih divova. Nakon kraćeg zadržavanja i fotografiranja prolazili smo kroz kamenitu dolinu obraštenu klekadinom.

Do kuće, zapravo skloništa pod Maljovicom, stizali smo pojedincice. Iznenada se spustila kiša, pa su neki i pokisli. U toku jednog sata svi su stigli do skloništa. Ovdje smo našli nekoliko bugarskih

planinara i planinarki, među kojima se naročito isticala svojom ljetom jedna krasna i vitka crnka. »Kao da je iz kakove revije izšla«, primjeti gđa G.

Pred kućom sam primjetio ostatke nekog aviona. Genčev mi razjasni, da su pred godinu dana ovuda ovuda letjela dva mlađa bugarska pilota, pa kako je bila magla, udario je avion o stijenu Maljovice. Avion se zapalio, a oba mlađa avijatičara našla su u toj nesreći smrt.

Međutim, dok sam razgovarao s Genčevim, događale su se za to vrijeme za planinare u ovakvim prilikama neobične stvari. Svi muški članovi društva počeli su se brijati, umivati i uređivati, nešto posve nerazumljivo i suvišno za vrijeme planinarenja. Naravno, da sam se i ja počeo uređivati, čim sam shvatio situaciju. Jedan drugom smo tumačili, da se više ovako »ne može izdržati« i da je »potrebno uređiti se«. Međutim uzrok je bio nešto posve drugo. Upoznali smo se s bugarskim planinarima, a crnooka ljepotica pobudila je naročitu pažnju kod svih muških članova našega društva, pa radi toga se »nije moglo više izdržati neobrijan«. U veče bio je opet zapaljen krije, a bilo je i dosta smijeha, zadirkivanja i pjevanja. Ustanovili smo, da ta planinarska ljepotica imade kavalira, i da se zove Djona. »Malom Jožici« se opet pružila prilika, da istakne moje »donžuanstvo«, pa sam bio predmet zadirkivanja i šale. Kako bilo da bilo, to mi je malo godilo, jer je ona svojom prirođenom živahnošću i prijaznošću privukla pažnju i moje malenkosti.

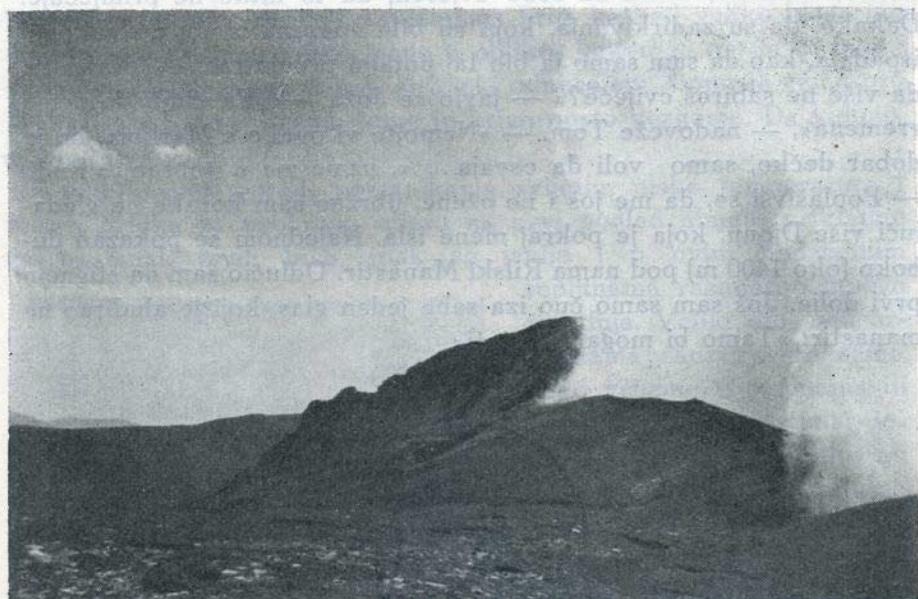

MALJOVICA, NA POV RATKU

Foto: M. Belošević

Oblaci su se razišli, a nebo se osulo treptavim zvijezdama, te smo u nadi, da će sutra svanuti lijep dan, pošli na naše tvrde ležaje poput onih na Zavračici i Musali. Ali nažalost jutro je svanulo u kiši i magli, tako da nismo mogli odmah naprijed. Kad je kiša malo popustila, krenuli smo na vrh Maljovice. Magla je bila tako gusta, da smo jedva jedan drugoga vidjeli. Djona i njezin kavalir, poznat u bugarskim planinarskim krugovima kao dobar penjač, priključili su se također nama, tako da se je naše društvo opet povećalo.

Na momente se magla razredivila, tako da sam si donekle mogao predstaviti kraj, kojim smo prolazili. Bio je to zaista čaroban kraj! Pun malih jezeraca, koja su se slijevala jedno u drugo, a u njima pastrve. Naokolo rasla je svježa trava čineći ovo mjesto idealnim za logorovanje. Da sam mogao vidjeti još stijene Maljovice i susjednog Orlovca, čiji su se šiljasti vrhovi i grebeni nalazili negdje u magli, slika bi bila podpuna. Po nagovoru Djonina kavalira g. Cara skrenuli smo s prвobитног smjera i počeli se uspinjati prema Orlovcu. Uspon je bio dosta težak, jer smo morali stalno držati vezu radi magle, koja se nije nimalo razrijedila, iako smo već dosegli priličnu visinu. Osim toga, to je bilo veoma strmo točilo s golemin kamenjem, a da budu zapreke još veće, nailazili smo i na snijeg. No kako bilo da bilo, nakon dva i pol sata oštrog uspona bili smo na sedlu pod samim vrhom Orlovca, odakle se video duboko u dolini Rilski Manastir, jer na drugoj, t. j. jugozapadnoj strani nije bilo gotovo ništa magle. Nekoliko desetaka metara ispod nas video se grob nekog odvažnog planinara.

»ZID« MAGLE NA MALJOVICI

Foto: M. Belošević

Svi ostadoše na sedlu da počivaju, samo smo se g. Čubelić i ja popeli na sam vrh Orlovca. Ovaj zadnji dio uspona bio je već prilično opasan, ali iako smo sretno stigli na vrh, nismo imali nikakova pogleda, jer je čitav šiljak bio zavit u gustu maglu.

Spustivši se opet u dolinu, počeli smo se nanovo uspinjati, ali ovaj puta prema vrhu Maljovice. Slikar Djoni pošao je kraćim i strmijim putem. Taj ponovni uspon nas je sve od reda već dosta izmučio, pa smo uspuhani jedva kretali naprijed. Naročito je teško išlo Rudi, jer je imao strahovito natrpanu uprtnjaču. Čim smo se dočepali grebena, bilo nam je odmah ugodnije pri duši. Magla se počela pomalo razredivati, te smo već nedaleko pred sobom vidjeli vrh Maljovice. Još malo i bili smo na vrhu. Pogled prema najljepšem dijelu Rile, a to su rilska jezera, kojih imade oko 28, bio je veoma slab. Vidjeli smo tek dva do tri jezera i to kroz maglu. Kako nije bilo izgleda, da će ove magle nestati, doskora smo krenuli dalje. Čim smo ostavili vrh i grebene, izgledalo je da idemo u susret vedrom i lijepom danu. A tako je i bilo. Nekoliko časaka kasnije primjetismo iza sebe kao neki stup, odnosno, okomiti zid magle, dok je prema jugozapadu, kojim smjerom smo išli, bilo podpuno vedro i bistro.

Cinilo se, kao da je nastao novi dan. Svi smo poprimili vedar i radostan izgled lica, te je izgledalo, kao da smo se tek sada probudili. A Djona, ta naša lijepa planinarka, imala je neobično lijep izražaj poput nekog egzotičnog cvijeta, tako da smo je svi kriomice pogledavali, naravno, svaki za sebe uvjeren, da to nitko ne primjećuje. Dakako, da su zadirkivanja, koja su bila uperena mojoj malenkosti, ispadala, kao da sam samo ja bio taj potajni promatrač. — »Kako to, da više ne sabireš cvijeće?« — javio se Joža. — »Pa vidiš, da nema vremena«, — nadoveže Tom. — »Nemojte vi ovako s Markom, on je dobar dečko, samo voli da osvaja...«, uzme me u »obranu« Rudi. — Poplašivši se, da me još i ne ožene, ubrzao sam korake ne gledajući više Djonu, koja je pokraj mene išla. Najednom se pokazao duboko (oko 1400 m) pod nama Rilski Manastir. Odlučio sam da stignem prvi dolje. Još sam samo čuo iza sebe jedan glas, koji je aludirao na manastir: »Tamo bi mogao i ostati«.

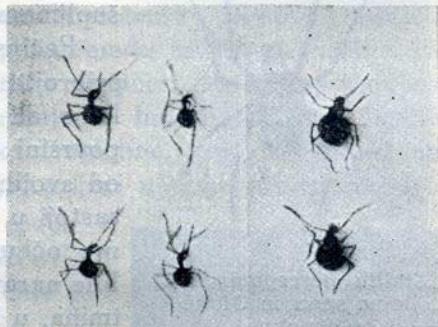

Zivotinjstvo u pećinama

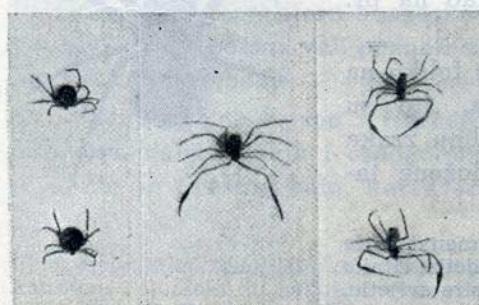
Vejisl Ćurčić (Sarajevo)

Po našim krajevima, kako je već još u prijašnja dva broja »Hrvatskog planinara« istaknuto, nalazi se mnoštvo manjih i pličih, većih i dubljih pećina. Napredniji narodi odavno su već počeli pobliže istraživati pećine, te su o njima napisana čitava djela. Naš domaći svijet, iako je vrlo znatiželjan i odvažan, pećina se je uvijek nekako plašio i u njih nikad nije zalazio. Nije, da nije imao svjetla, — sa zapaljenim lučem mogao je ulaziti daleko, dokle bi htio, — nego ga je baš svaki put neki strah obuzimao, kada je trebao da uniđe u koju pećinu. Turisti i oni, koji zalaze i u pećine po našim krajevima, imali su često prilike, da se o tome uvjere. Bojazan pred pećinama pokazuje se i u narodnim pričama o pećinama, jer po narodnom mišljenju u pećinama stanuju nečisti duhovi, vile i t. d., a od svega se toga narod boji. Kako ćemo se niže uvjeriti, ovaj nerazumljivi strah donosi njemu samom baš najviše štete. Naš seljak ne zna, da se i u pećinama krije katkad veliko blago, ne doduše u zvečećem obliku, nego u obliku, kakvu se on ne bi nikad ni nadao. Mjesto njega dolaze stranci i odnose mu, štono se veli, koru kruha ispred nosa. Svemu tome je krivo pusto neznanje. Da vidimo, u čemu je stvar.

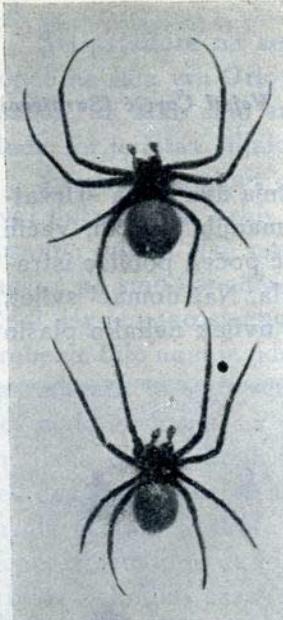
Iako pećine poradi pomanjkanja svjetla, niske temperature i teških prilika za prehranu nijesu na prvi pogled nimalo prikladne za opstanak živilih bića, ipak se javlja i u ovim podzemnim šupljinama razmjerno mnogo životinja. Veliki dio ovih organizama zadržava se samo neko vrijeme u pećinama ili živi na takvim mjestima, dokle dopire danje svjetlo; ali ima i takvih bića, koja stalno nastavaju tamne dijelove pećina i koja su se sasvim priлагodila onom stanju abnormalnih prilika.

Antroherpon i Apholeuonus

Obisium i Haemalastor

Stalita hercegovinensis
nov. spec. iz Gluhe
Smokve

Pećinska fauna je općeniti naziv za sve životinje, koje u pećinama žive.

Životinje, koje se samo za neko vrijeme ili slučajno navraćaju u pećine, a koje se inače svuda nalaze izvan pećina, gdje im je samo omogućena egzistencija, ljubitelji pećina ili troglobili (Troglophili), su organizmi, koji obično u pećinama žive i to na osvijetljenijim mjestima, a izvan njih se samo slučajno nalaze; napokon su prava živuća bića ili troglobije, koje žive isključivo u podzemnim šupljinama, i to na sasvim tamnim mjestima.

Pećinskoj fauni u užem smislu mogu se pribrojiti samo troglobije. Iako je ustanovaljeno, da su to potomci životinja, koje žive na površini, ipak se u koječem znatno razlikuju od svojih rođaka na izvanu. Ova razlika se sastoji u zakržljanju ili potpunom pomanjkanju očiju, nadalje što su te životinje izgubile naravnu boju kože (albinizmus¹). Vječna tmina, u kojoj prave pećinske životinje žive, učinila je svoje i njima ne treba nikakva

svijetla, pa su suvišne sasvim i oči ili su prevučene kožom tijela. Na račun ove »sljepoće« razvili su se u njih organi za pisanje i njuh.

Karakteristična su obilježja prave pećinske faune razmjerno male dimenzije tijela, što dolazi zbog slabe hrane, koju pružaju životnjama pećine.

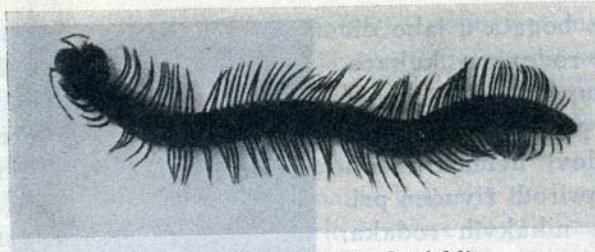
Sva su ova svojstva zaista česte pojave, kojima se troglobije općenito odlikuju, ali ima također pravih pećinskih životinja, koje imaju oči još sposobne za gledanje i naravnu boju tijela, ili kod kojih su pojedini dijelovi tijela kao na pr. ticala i noge jako produžene.

Prilike temperature djeluju u toliko na život pravih pećinskih životinja, što su one naučene na jednoličnu toplinu zraka od najviše 9—14° C i nijesu izložene ta-

¹) Općenito je mišljenje, da pigmenat kože prouzrokuje kemično djelovanje svijetla. Kako do pravih pećinskih životinja ne dopire svijetlo, one su jednolično blijede, izvanredno tanke i nježne, kadikad čak i prozirne.

Stalita
nov. spec. s Lastova

Apfelbeckia Lendenfeldi

ko jako kolebanjima temperature; na većoj topolini ili zimi brzo uginu. Ipak ima pećinskih životinja, koje također podnose do stanovitih granica i topliju ili hladniju

vanjsku temperaturu. Troglobije se hrane životinjskim i biljevnim lješinama, koje nanese vjetar, voda i ljudi u pećinu, a stoje im često na raspolaganju čitave hrpe izmetina šišmiša (slijepog miša) i pećinskih golubova, nadalje lovni plijen među samim pećinskim životnjama, konačno također i pećinske rastline. Događa se i to, da nekoje pećinske životinje zbog nedostatne hrane promijene način prehrane; tako na pr. moraju neke troglobije, kojih su rodaci na površini zemlje grabežljive životinje, prijeći na biljevnu hranu.

Broj dosada poznatih pravih pećinskih životinja prilično je velik. Među ovim su najbrojnije baje, kukci (insekti). One su blijedo smeđe boje, često »čoravi« i za naknadu zakržljalih (rudimentarnih) očiju, imaju ponekad jako razvijene organe ticala i njuha kao i produžene noge; nekoji pećanski kukci imaju poput mjejhura napuhana krila.

Prvi pećinski kukac obreten je god. 1813. u Postojnskoj Pećini u Kranjskoj. Veliki kontingenat balkanskih endemita,²⁾ koji sačinjavaju pećinski člankonošci iz prostranih pećinskih područja jadranskog krša i pećina u unutrašnjosti, čine naročite kukce.

Govoreći o karakteru bosansko-hercegovačke faune pećina veli poznati entomolog Viktor Apfelbeck:

»Fauna pećina Bosne i Hercegovine i susjednih dalmatinskih i crnogorskih krajeva, što se tiče insekata, karakterizirana

*Troglocaris
hercegovinensis*
iz Vjetrenice

²⁾ Balkanske vrste, koje pripadaju samo Balkanskom Poluotoku ili nekojim njegovim dijelovima (Glasnik zem. muz. 1914, str. 289, vidi: naše slike).

je time, što je neobično bogata u jako diferenciranim domaćim rodovima kukaca, od kojih su mnogi zastupani s vrlo mnogo vrsta (na pr. Antroherpon s 18 vrsta do sada poznatih). Ovi rodovi nemaju među današnjim na izvanu u prirodi živućim prednicima te porodice nikakvih rođaka, stoje dakle filogenetički potpuno izolirani u današnjoj fauni i predstavljaju prema tome najstarije recentne forme među coleopterima.

Da su se oni održali do danas, možda je razlog u stacioniranim prilikama, koje donosi sobom pećinski život: ujednačena temperatura, vлага, hrana i t. d. Prave pećinske životinje, koje nemaju srodnika na izvanu u prirodi, pripadaju po svoj prilici jednoj starijoj glacijalnoj (ledenoj) periodi a izbjegle su izumiranju tako, što su se, naučene na nižu temperaturu, povukle u pećine i prilagodjavajući se sve više

pećinskom životu u toku nebrojenih generacija dostigle najzad svoj današnji skrajnji oportunistički tip.

Za tu pretpostavku govori to, što se u visokoalpinskom pojusu nalaze mnogi veoma diferencirani pećinski kukci. Neke od njih našli su nesamo u pećinama, nego i na izvanu u prirodi, t. j. na polju pod duboko zatrpanim kamenjem, osobito u blizini sniježnih polja.«

Prve pećinske kukce u Bosni i Hercegovini našao je 1887. god. bivši kustos sarajevskog muzeja spomenuti Viktor Apfelbeck i opisao ih u Glasniku zemaljskog muzeja. Tim nalazima, koji su bili jedno opće iznenadenje, slijedili su stalno novi tako, da je danas poznat 21 rod sa 70 vrsta pećinskih kukaca iz Bosne i Hercegovine, broj, koji će se s vremenom povećati s obzirom na velika još neproučena pećinska područja u ovim krajevima i s obzirom na pohlep-

Antroplotes Abs.
(nov. gen.) nov. spec.
iz Hercegovine

Stygodytes (nov. gen.)
balcanicus nov. spec.
iz Vjetrenice

nost, kojom su se bacili mnogi i nepozvani na lov za novim pećinskim kukcima.³⁾ Osim baja živi u pećinama samo malo drugih insekata kao na pr. nekoji skakavci, ali su ti vrlo srođni vrstama, koje žive vani u prirodi i još se nijesu mogli prilagoditi pećinskom životu; to su dakle mlađi doseljenici.

U vrstama su u pećinama bogatije zastupani beskrilci (tisanuri), najviše sićušne, bijele i vrlo živahne životinjice (skakuni, Poduridae), koje najčešće žive u pećinama u velikoj množini i služe kao hrana drugim pećinskim člankonošcima. Od beskrilaca ima ih više, koji su endemični u pećinama Bosne i Hercegovine.

Pećinska fauna Balkanskog Poluotoka neobično je bogata u endemičnim oblicima poglavito u zapadnom dijelu područja, gdje su široki pećinski kompleksi i podzemni vodeni rezervoari i vode čitavog alpinskog masiva bili vrlo povoljni za razvijanje jedne velike faune.

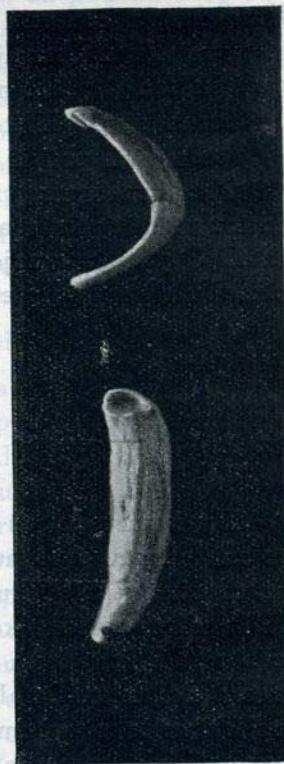
Ovo vrijedi najviše za pravo područje krša među Kranjskom i južnom Dalmacijom, čije se pećine steru daleko prema istoku, do južne Bosne. Dalje prema istoku opada pećinska fauna brzo, kako pridolaze kristalinske gore; isto je tako pećinska fauna prema jugu sve siromašnija.

Najbogatija je u veoma diferenciranim formama fauna Bosne i Hercegovine i zapadnih susjednih područja, koja, kako je već navedeno, pokazuje kod samih kornjaša (coleoptera) do sad 21 rod sa 70 vrsta.

Ali i druge grupe člankonožaca zastupljene su upadljivim endemičnim rodovima i vrstama u pećinama Bosne i Hercegovine.

Najznačniji su: od stonoga (mirijapoda): *Typhloglameris coeca*, *Brachydesmus zavaljensis* i *hercegovinensis*, *Apfelbeckia Lendenfeldi* i t. d., zatim nekoliko paučnjaka, rakova i više vrsta pećinskih babura.

I iz roda mekušaca doznalo se za nekoliko endemičnih spuževa, koji žive u pećinama, a od kojih je najzanimljivija sićušna *Phlaeoteras entrix* iz pećine kraj Trebinja. Iz razreda crva naročito upada u oči nalazak jedne bijele, slijepе pijavice, koja živi u hercegovačkim pećinama: *Dina Absoloni*.

Dina Absoloni
nov. spec. iz Vjetrenice

³⁾ Osim požude za otkrivanjem novih vrsta, ovaj se posao i dobro isplaćivao, jer su pojedine rjeđe vrste plaćane vrlo dobro i pojedinci su mogli zaraditi lijepih para. I danas su mnogo traženi i dobro plaćani pećinski kukci.

Ne smijemo zaboraviti, da su među pećinskim životinjama zastupani i kičmenjaci. Reprezentant ovih je čovječja ribica ili slijepi golušac (*Proteus anguineus* Laur., *Grottenolm*), iz roda vodozemaca (Amphibija) šturi u obliku jegulje s gubicom, koja je poput lopatice ispružena i sposobna za rovljjenje po mulju, i sa slabunjavim nogama, od kojih prve imaju tri, zadnje dva prsta. Boja je kože crvenkastobijela, s crvenim škrpgama i zakržljalim očima, koje su potpuno presvučene kožom tijela. Zanimljivo je, da ženka golušca pri temperaturi od 15°C godišnje donese na svijet po dvoje 9—12 cm dugih i 8—10 gr. teških mlađih, dok uz temperaturu iznad 15°C snese 50 do 60 jaja; pošto temperatura vode u pećinama po kršu ne dosegne nikad 15°C, onda je normalno pomnožavanje rađanjem živih. Mladi imaju odmah iza poroda namjesto očiju točke, koje se mogu točno razabratiti. Na čovječjoj ribici upadna je pojava također smanjenje cijele tjelesne duljine za nekoliko centimetara uz pridržanje proporcija, koje je nastalo zbog gladovanja. Značajna je ova pojava, što slijepi golušci, koji su duže vremena izloženi danjem svijetlu, dobiju smeđu ili plavocrnu boju tijela, koju opet polagano izgube, kada se povrate u tmicu.

Čovječja ribica specifično je životinja naših krajeva. Prvi je bio Valvasor, koji je ovu životinju pred nekim 200 godina otkrio u Kranjskoj, a Laurenti je opisao tek god. 1768. Inače je poznata još iz Hrvatske, Dalmacije, Bosne i Hercegovine. U Hercegovini je nađena kod Čapljine na četiri mjesta, a u Bosni kod Sanskog Mosta.

Hrani se poglavito racima i crvima.

Osim ovih pravih pećinskih životinja nastavaju pećine još raznoliki drugi zastupnici životinskog carstva, ali se ovi zadržavaju u podzemnim šupljinama samo privremeno, te prema tome ne pokazuju nikakvo prilagođivanje na život u tamnim prostorijama kao na pr. takozvane gaovice, njem. Höhlenfische.

Moj teren

Ivan Sokolić (Zagreb)

Bio sam tada još student biologije. Kako sam pored zoologije i botanike imao upisanu i geologiju, morao sam izraditi jednu samostalnu studiju iz područja te nauke. Profesor mi je dodijelio zadaču, da izradim geološku kartu onog dijela Zagrebačke Gore, koji se proteže od Đačkog doma na Malom Sljemenu prema selu Bistra i dalje prema Poljanici. Ostali moji drugovi imali su svoje terene u mome susjedstvu tako, da smo radili svaki za sebe, a ponekad i zajednički. Ovi naši izleti postaše poznati. Naš mali Mate naročito se je interesirao za moj teren. »Je li tvoj teren ograđen? Smiju li drugi ljudi

hodati po tvom terenu? Moraš li iskopavati okamine ili se one nalaze na površini?« neprestano me je znao ispitivati, pa mi je već dojadio sa svim tim mogućim i nemogućim pitanjima. Ipak mi nije uspjelo da mu predocim, kako zapravo izgleda taj teren, te sam odlučio, da ga jednom prilikom povedem sa sobom i da mu sve rastumačim na licu mjesta.

Već sam i dovršio kartu, a da ga još nisam poveo sa sobom, premda me je stalno moljakao. U to se profesor sjeti, da bi bilo zgodno da saberem još neke okamine, pa sam morao otići još jednoč na teren, da to sakupim. Smatrajući, da dvojica više vide no jedan, odlučio sam se, da ovom prilikom povedem svog malog radoznalog prijatelja.

Tako se jednog svježeg lipanskog jutra uputismo put Bistranske Gore opremljeni čekićima, dlijetima, geološkim kompasom i obaveznom solnom kiselinom za raspoznavanje vapnenca. Dok smo išli tvrdom šestinskom cestom, mali je nerado grabio uz mene svojim kratkim koracima, ali kad smo ostavili iza sebe cestu te se počesmo uspinjati prema Medvedgradu, bio je ubrzo boljeg raspoloženja. Tu smo nailazili na putu na one velike izlizane ploče vapnenca i lapora, što leže koso preko puta. Iskoristio sam priliku, da poučim svog suputnika. »Vidiš, ovo kamenje je nastalo prije milijun godina u moru, koje je tada pokrivalo ne samo pola Hrvatske, već se protezalo od Španije kroz Srednju Evropu pa preko Rusije do dalekog Sibira. To more nazvaše geolozi Tetisom. Medvednica je bila tada jedan sasvim mali otočić usred tog mora. Na otocima toga mora rasle su palme i tropsko drveće neobična oblika a u moru življahu isto tako neobične životinje. Sve su to vrste živih bića, koja su davno izumrla. Na prudovima uz rub mora življahu koralji, kao što žive i danas na atolima Tihog Oceana. Ako Bog da, danas ćemo naći takve životinje, koje остаše sačuvane u kamenu, pa ih zovemo okaminama.«

Bodoreći ga tako, da mi brže ide i da ne zaostaje, prispjesmo do izvora Maloga Potoka. Prignusmo se te se napojimo onom tečnom vodom, što ga daje utroba Svetojakobskog Brda. Ovo vrelo leži na putu, koji vodi preko gore u Bistru i Poljanicu, pa se ovdje napije svaki putnik. Strma staza penje se odavde kroz bukovu šumu. Izgažena je bosim seljačkim nogama. U hladnoj, vlažnoj ilovači vide se tragovi ovih putnika, a ponekad i poteška cipela kojeg ugljenara. Koliko ih prođe svakog dana ovim putem! Mladi idu žurno sustižući jedan drugoga, a stariji laganije. Gore u sedlu oni se ponovno sastaju kod vrela pa tu nastanu čitava sijela. I meni je ovaj put poznat kao i njima. I meni je dobro poslužila ova najkraća veza sa Zagorjem, kad sam odilazio na svoj teren i vraćao se naveče umoran s teretom kamenja. Zato su mi ovi putnici tako bliski, išli smo istim putem, pod-

nosili iste napore. Ujutro sretali smo se, kad su oni išli u grad, a ja iz grada, a naveče smo se kod povratka ponovno susretali.

Eto nas na šumskoj cesti, kojom ćemo sada da obidemo brdo Sv. Jakoba i da se nađemo na zagorskoj strani. Mate mi opet zaostaje, jagode uz rub puta ne daju mu mira. Iza jedne okuke otvorit nam se pogled na zagorsku stranu.

»Vidiš, Mate, ovdje odprilike počinje moj teren. Ove stijene, što ih vidiš dolje u šumi, već su označene na mojoj geološkoj karti. Sva ova brda, što vidiš pred sobom, pripadaju mome terenu, sve sam ja to morao obići.« Mate kao da je bio ponešto razočaran. Tako zar izgleda taj teren! On je to sve nekako drugačije zamišljao.

Skrenusmo s puta te provlačeći se kroz grmlje dospjesmo do napuštenog olovnog rudnika. Pokazao sam malome mjesta, gdje su nekad kopali rudu, te ulaz u već zatrpani rov. Razbijem jednu vapnenu grušenicu, zablistaše pred očima srebrnosjajni kristali galenita (olovnog sjajnika). Od te rude kamen je vrlo težak, pa ga možemo po njegovoj težini razlikovati od ostalog kamenja. Sad je nastalo razbijanje naveliko. Mate je htio na svaki način sabrati što više tih kristala.

Kad smo ponovno sišli na bistranski put otvorit nam se pogled na dolinu potoka Poljanice. Strmi obronci spuštaju se poput golema ljevka, koji nestaje dolje u Puščanskoj Ravnici. Na samom ulazu u dolinu, daleko dolje stoji poljanička župna crkva dajući ovoj dolini slikovit završetak. A gornji dio te doline leži podpuno gol. Pred godinama uništilo je požar šumu, pa zovu taj predio Pogorelina. Zaista, neobično izgleda ta golotinja usred obraslih bregova. Ali je zato ovo područje bogato jagodama, kupinama i malinama, koje rastu rado na takvim mjestima. Ne treba posebice da spominjem, da smo se ovdje poduze zadržali.

Ali vrijeme je prolazilo, brzo prolazilo, morali smo se prihvativi posla. Trebalо je potražiti onaj sloj, koji sadrži okamine. Bilo mi je još odprije poznato, da postoji jedan takav sloj, a taj se proteže nisko dolje duž zagorske strane Medvednice, gotovo u dolini. Ali daleko je još dolina, valja se do noći vratiti natrag! No dosjetih se, da bi se taj sloj morao zapravo naći i na onom brdu, gdje se nalazimo. Evo zašto: Znao sam smjer, kojim se pruža taj sloj, pa sam po svojoj karti mogao naslutiti, da na jednom mjestu dopire i na taj brijeđ. I zaista, ta je crta na jednom mjestu sjekla to brdo, upravo njegov nešto jače izbočeni hrbat, koji je vodio dolje u potok. Dakle tamo na onom obronku naći ćemo te okamine, ako su moja mjerena točna. Pojurišimo dakle onim obronkom i gle, doista, nogu mi zapne o jedan sivi kamen krednog pješčenjaka, upravo onog, što sam ga tražio. Tu smo

dakle. Nije dakle potrebno da silazimo u dolinu, sloj nam je ovdje učinio uslugu, te se popeo do visine od 600 metara.

Sjedoh dakle, izvadih dlijeta, pripremih zgodnu podlogu i započeh svoj rad. Mate mi je donosio kamenje, a ja sam ga razbijao i pretraživao.

»Ovaj ne valja, vidiš, da je to bjelutak; taj je suviše škriljav, u njemu nema ništa«, korio bih maloga, kad bi mi donio kamen, koji mi ne bi odgovarao. A kad sam se umorio, jedva bi Mate dočekao, da me zamijeni. Tako je pored nas naskoro narasla hrpica probranih okamina. Bilo je tu školjaka najrazličitijih oblika, puževa, koralja.

Sunce je već sasvim nisko probijalo kroz lišće visokih bukava, kad se sjetismo, da moramo natrag. Umotasmo brižljivo svaku okaminu posebice u papir, kako se ne bi putem ozlijedile, uprtisimo sve skupa na leđa, pa hajde kući.

Putem nisam mnogo govorio s malim. Obadvojica smo bili umorni. Zamislih se u čudnovatu sudbinu naše današnje lovine, koja je eto nakon hiljada i hiljada godina opet oslobođena kamenog oklopa, da bude na pogled radoznalom ljudskom oku.

*

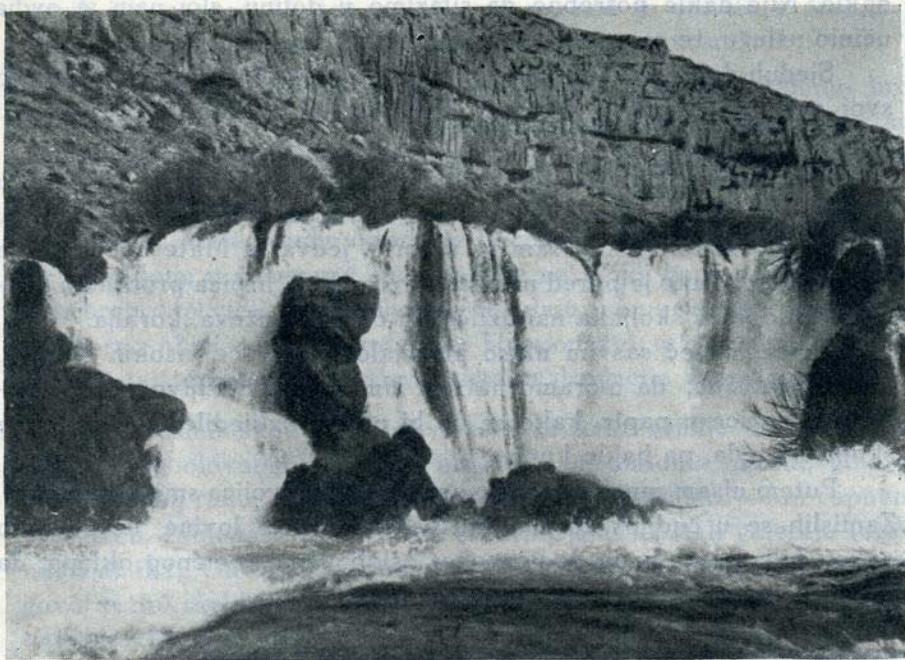
Danas je Pogorelina ponovno obrasla mladom šumom. Nema više onoliko jagoda na njezinim obroncima. Golo stijenje je opet pokriveno biljnih pokrovom.

I mali Mate je porastao, ide već u gimnaziju.

Šetnja niz Krku

V. Mlinarić (Zagreb)

Rijeka Krka puna je prirodnih ljepota. Jedna tura uz njezin tok od Šibenika do Knina tura je samih užitaka, tu se svaki napor vrlo rado zaboravlja. Prekrasna mlječno-zelena boja rijeke, koja si je kroz duge stotine i tisuće godina iskopala korito duboko u oštem kršu, privlači pogled prolaznika te mu dušu razblažuje i miljem ispunjuje. Obrubljena zelenim sagom sočne trave ili obrađenim malim poljima njezina se površina mirno ljeska i prelijeva u bojama raznih nijansa na svijetlom i žarkom suncu. Sada se probija kroz strme i gole klisure tvoreći ovdje veće, tamo manje slapove, a onda opet tiho prostruji čvrsto stisnuta visokim stijenama, koje će je zatim pustiti, da se u prostranoj ravnini proširi u mirno i jedva pomicno jezero. Od Prokljanskog Jezera i Skradinskih Slapova pa sve do Kninskog Polja slika se mijenja za slikom, jedna ljepša od druge. Krka pruža fotoamateru nezaboravnih motiva; tko se želi rashladiti

KRKA — SLAP MANOJLOVAC

Foto: C. Bronić

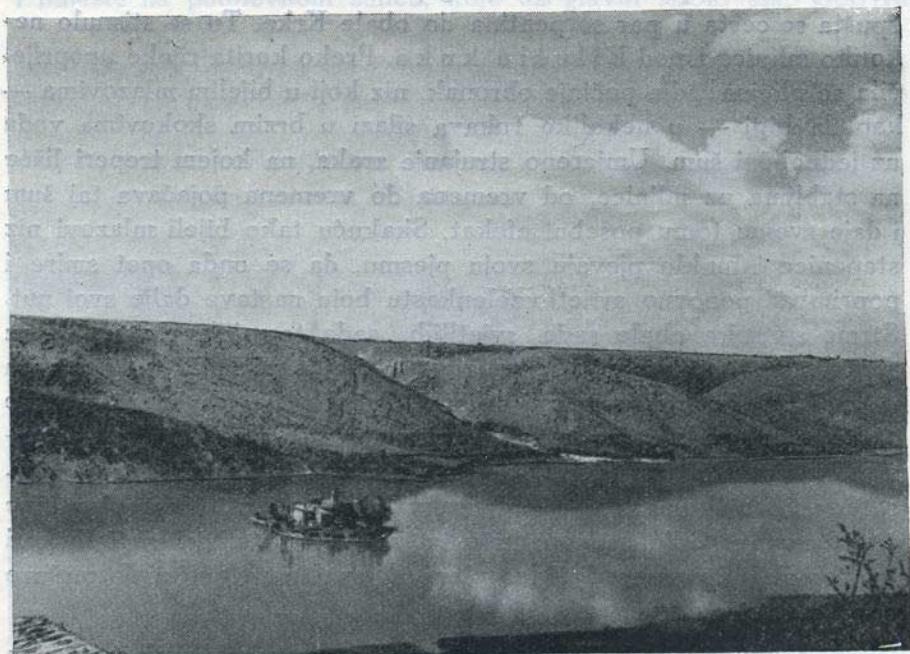
od žara dalmatinskog sunca, naći će u njezinu krilu blago utočište, a svaki će sladokusac vrlo rado omastiti bradu slasnom ribom, koju će tu uloviti.

Kojih pet kilometara južno od Roškog Slapa, — davno poznate turističke atrakcije, — usred tihog jezera, što ga tvori prošireno korito Krke, smjestio se poput zelenog smaragda otok Visovac, — mali komadić raja u ovom kršu. — Tu, gdje ti sve zajedno, i ono Božje sunce, i nečujno jedva primjetljivo ljuljanje zelenkaste vode, i ovo bujno zelenilo na otoku pobuđuje najplemenitija čuvstva, podigli su franjevci, — djeca ovoga kraja, — crkvu u čast Blažene Gospe i do crkve sagradili samostan. Na dan Marije Snježne pa na Veliku i Malu Gospu hodočasti ovamo narod sa svih okolnih strana. Tu se onda naše narodne nošnje ističu u bujnom šarenilu i ljepoti. Istiće se vrlička nošnja svojim umjetničkim vezivom. Osobito ženskoj nošnji na daleko nema ravne: lijepo išaran terluci (koji dopiru do gležanja) i grlići (koji sežu do listova), divno isprugane pregače, otmeni haljetci i crvenkape pokrite kod udatih žena bijelom marammom. Pa kad tako opremljeni okrenu svoje vrličko kolo! Ta gledao bi ih cijeli dan i ne bi se mogao nagledati. Nije čudo, da je Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca na Olimpijadi u Berlinu hrvatskim narodnim plesovima i nošnjama osvojila sav kulturni zapadni svijet i dobila prvu nagradu.

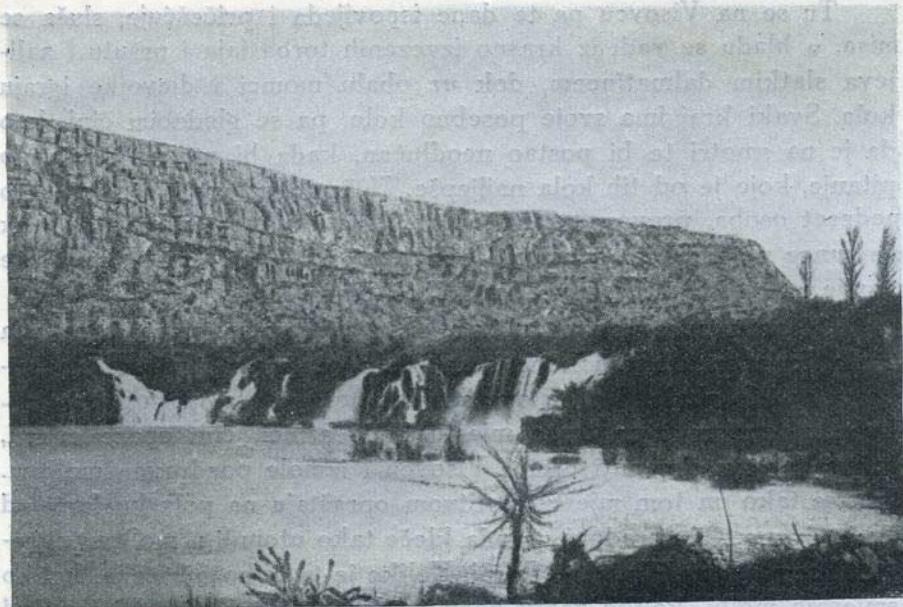
Tu se na Visovcu na te dame ispovijeda i pričešće, sluša se misa, u hladu se vadi iz krasno izvezenih torba jaja i prštu i zalijava slatkim dalmatincem, dok uz obalu momci i djevojke igraju kola. Svaki kraj ima svoje posebno kolo, pa se gledaocu čini, kao da je na smotri te bi postao neodlučan, kada bi mu se postavilo pitanje, koje je od tih kola najljepše. U čamcima, u koje stane oko pedeset osoba, prevoze se hodočasnici na otok i s otoka, sve dok se sunce ne prikloni zapadu. Onda opet zavlada mir i Visovac se zaviye u svoju blagu samoću sred tihe i bistre Krke.

Od prominske preko miljevačke strane vodi ovamo izgrađena cesta, koja se u svom konačnom dijelu spušta u strmim serpentinama sve do obale. S ruba ove strmine prvi put se vidi otočić s crkvenim tornjem i na tome mjestu hodočasnici, čim opaze crkvu, redom kleknu okrenuti prema Visovcu i izmole pozdravnu molitvu. Isto se tako na tom mjestu molitvom opravštaju na polasku kući od svoje Gospe. Cijeli redovi naroda kleče tako utonuli u molitvu okrenuti licem prema Blaženoj Gospri. Koliko je tu pobožnih želja, koliko smjernih molbi, koliko zahvalnosti i odanosti! O Gospo Visovačka! Usliši njihove predane molitve!

Sunce se sakrilo iza oblaka, koji se povlače nebom. Bura umjereni puše i ne da im, da se skupe i izliju kišu, koja bi cijeloj Promini dobro došla. Iz Oklaja gazi put šestero turista. Prolaze kraj obra-

KRKA — OTOK VISOVAC Foto: Š. Branić

KRKA — SLAPOVI ČOVIĆ

Foto: Č. Bronić

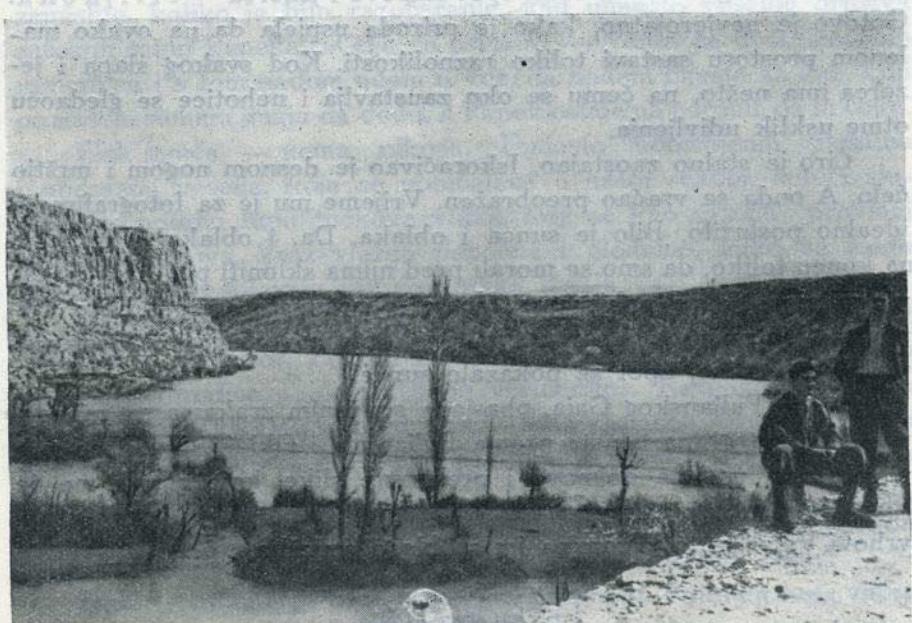
denih polja kroz Čitluk, a onda se uz put izmjenjuje krševita pusta krajina sa slabim travnjacima i kržljavom šumom. Iza njih ostaje selo Ljubotić i prešavši Ljubotić-gaj za 45 minuta hoda od Oklaja spušta se cesta u par serpentina do obale Krke. Tu se stisnulo nekoliko mlinica ispod Bilišić kuka. Preko korita rijeke upopriječila se pličina, gdje počinje obronak, niz koji u bijelim mlazovima — kao da kipi — u nekoliko rukava silazi u brzim skokovima voda uz jednolični šum. Umjereno strujanje zraka, na kojem treperi lišće na stablima uz mlinice, od vremena do vremena pojačava taj šum i daje svemu tomu posebni efekat. Skakući tako bijeli mlazovi niz stepenice i muklo pjevaju svoju pjesmu, da se onda opet smire i poprimivši ponovno svjetlo-zelenkastu boju nastave dalje svoj put. Strme i visoke obale sada svjetlijih, sada tamnijih slojeva, sada obraštene sitnim zelenim drvećem u pozadini skladno upotpunjuju sliku. U hladu krošanja kraj mlinica nekoliko je magaraca spustilo glave i strpljivo čekaju, da ih natovare vrećama, pa da filozofski mirnim korakom krenu kući. O, te dobre životinje! Zaslužile su na desetke najljepših imena kao malenu hvalu za to, što toliko dobra čine čovječanstvu. Gdje nema u kršu izgrađenih cesta, oni su i fijakeri i automobili i parobrodi i aeroplani. A sve to za ono malo mršave hrane! . . .

— Gubi se šum buka iza nas, a mi koracamo niz rijeku ugodnim stazama kraj kukuruza, krumpira i kupusa, što ga je ovdje zasadila

marna ruka iskorišćujući svaki komadić obradive zemlje Onda prolazimo mjestimice kroz šikarje, zatim šumom kraj jezera »Široko« do Čorića mlinica, gdje se gradi most, koji će spajati prominsku stranu s Kistanjem. Tu je ujedno sabiralište vode, koja se odvodi tunelom do turbine električne centrale udaljene odavle oko dva km. zračne linije. Nastavljamo put nizvodno u sjevero zapadnom pravcu. Obala postaje sve dublja, strmija i vrletnija. Moramo radi toga za čas ostaviti korito, a onda se po strmoj rijetkoj šumici spuštamo do mlade mekane trave i dolazimo do obale. Tu se nalazi pličina, koja je nastala taloženjem i nanosima rijeke, što ovdje nakon velikog pada poprima nešto mirniji tok. Ovdje prelazimo na suprotnu obalu gazeći vodu do blizu koljena. Dno je izrovano dubokim brazdama i jamama, a plitki otočići zemlje, kojima gazimo, vrlo su skliski, pa i ako zbog suše nema previše vode, ipak se mora kod prelaženja paziti, jer jedan krivi korak i već si zapao u vodu do iznad pasa, pa kako je potok dosta brz, moglo bi biti i prisilnog plivanja, čemu bi slijedilo pecanje uprtnjače i cipela iz vode. Sav sam zabavljen ekvilibrističkim hodanjem po sklizavom dnu, pa niti ne opažam, kako Veljko pokazuje rukom na desnu stranu. Tek na njegov poklik okrenem glavu i ostanem kao prikovan na skliskom otočiću —

M a n o j l o v a c!

— Na okuci, gdje rijeka zakreće opet u južnom smjeru, s velike visine ruši se voda niz okomite stijene. Pršte kapi i bliješte na podnevnom suncu, koje uz glavni široki slap otkriva

KRKA — ŠIROKO

Foto: Ć. Bronić

i par manjih postranih mlazova, što su si prokrčili put niz liticu. Ruši se voda niz stijene, dok se sa strana poput počasne straže uspravile krošnje drveća, što se iškoristivši vlagu grčevito zadrlo u krš svojim korijenjem. Ruši se Krka u dubinu i šumom svojim sklada starodrevnu simfoniju, koja se u nebrojenim melodijama kroz vijekove ponavlja, da se konačno smiri u plavim valovima Jadrana, koji joj svojim mirnim talasanjem ili divljim zaletom uskipjelog mora daju završni akord. O, kako su našoj duši blize i poznate te melodiјe! One se razliježu selima duž ovoga krša, duž ravnina i planina.

Takove su nas i slične misli obuzele, kada smo sjedjeli na obali, promatrali divlu jurnjavu slapova i slušali mukli šum vodopada. Jedino je Ćiro bio u neprekidnom kretanju. Na mahove je stao i zauzeo svoju karakterističnu pozu: iskoračio je desnom nogom malo postrance i naprijed, namrštilo čelo, prinesao aparat oku, nakrivio glavu i tako ostao neko vrijeme. Onda se opet lagano pokrenuo i cijeli se postupak par puta ponovio. Na koncu smo čuli, kako je nešto škljocnulo, i Ćiro se vratio tako preobražena lica, da mu se gotovo zapažala aureola oko glave.

— To bu slikica! Buš videl! Ovakav motiv! — govorio je oduševljen. — Onda smo pošli dalje. Put nas je vodio naprijed kroz trnje i šikarje, a onda po lijepoj mekanoj travi. Preko jedne široke stepenice u gustom se mlazu spušta Krka nekoliko metara, a onda naglo zakreće prema zapadu. Odmah se zatim na široko razlije i dijeleći se u mnogo rukava tvori opet slapove i jezerca — Miljacka! Gotovo je nevjerojatno, kako je priroda uspjela da na ovako malenom prostoru sastavi toliko raznolikosti. Kod svakog slapa i jezera ima nešto, na čemu se oko zaustavlja i nehotice se gledaocu otme usklik udivljenja.

Ćiro je stalno zaostajao. Iskoračivao je desnom nogom i mrštilo čelo. A onda se vraćao preobražen. Vrijeme mu je za fotografiranje idealno poslužilo. Bilo je sunca i oblaka. Da, i oblaka! Bilo ih je na koncu toliko, da smo se morali pred njima skloniti pod krov obližnje mlinice, da ne pokisnemo. No to je potrajalo samo kratko vrijeme. Kad smo malo zatim razgledali turbine električne centrale, nedaleko odavle, opet se pokazalo sunce...

Preko Puljanskog Gaja, obasjana sunčanim zrakama sa zapada, veselo stupa grupa turista prema Puljanima i Oklaju. Svaki od njih u sebi nosi ugodne dojmove i prekrasne slike, koje nikada ne će izblijediti i mnogo, mnogo sreće. Iz daljine prijateljski ih pozdravljaju vrhovi Velebita, a Promina im se blago smješka...

Kroz zasniježenu šumu i čaire Bitovnje planine

Zvonko Tokmačić (Sarajevo)

Nestrpljivo se vрpoljim u tijesnoj školskoj klupi i brojim minute do kraja sata. Napokon spasonosno zvono prekida profesora, koji se sav bio zanio u neka filozofska izlaganja.

Nastava je svršena, a s njom i još jedna nesnosna sedmica.

Žurim kući, da se spremim, jer imam tako malo vremena na raspolažanju, a ja nisam nikakova uvažena ličnost, da bi vlak još i na mene čekao. Ručam gotovo stojeći, svaki čas prekidam jelo da stavim još što u torbu, što mi padne u tom času na pamet, da mi treba.

— Pazi ga! Ovaj ide, da se po travi skija. — Hoćeš li na Betaniju pa onda ti trebaju točkovi... Nisam pravo ni zakročio na ulicu, a sa svih strana padaju nesnosne primjedbe. Pomalo me ljute, a zaista, postepeno i ja sam uviđam, da su momentane primjedbe na mjestu, jer u gradu je mjesto snijega prašina, a i gore na bregovima sve tamo do onoga zida magle, pod kojom tonu njihovi visovi, snijega nije ni vidjeti.

Približavam se kolodvoru i već se veselim, što ću tamo zateći Cicku, Grka, Talijana i ostalu bandu, a i u duhu ih viđim vedre i nasmijane. Čak viđim i onu famoznu gitaru, — onu jadnu malu gitaru, koja mora radi naše obijesti da se potuca po planinama. Ali zamislite, koliko je bilo razočaranje, kad umjesto veselog društva zatekoh samo Pepeka. »Gdje su ostali?« — Valda će doći, slegnem ramenima i s tom nadom uđem u voz, da nađem mjesta za one, koji po našem računu imaju da dodu, a Pepek ostaje na peronu, da ih čeka.

Vlak kreće, — neima nikoga. Umjesto uobičajenih piesama i obijesnog veselja, koje su uobičajene u našoj sekciji, šuteći slušamo monotonu ljudsku točkova vlaka, koji se kao zmija provlači između bregova, kroz vlažno popodne i gledamo, kako se kišne kapi jednolikom slijevaju niz prozorska stakla...

Dosadnu šutnju prekidaju dvojica željezničara, koji se s nama upuštaju u razgovor. Pričaju nam o teškoj svakidašnjoj borbi oko prehrane porodice u ovim teškim vremenima. Razgovor se kreće samo oko najaktuelnijeg predmeta — oko skupoće. Objasnjavaju je tako živo, da izgleda, da idemo na neku privrednu konferenciju, a ne u planinu.

Tješimo se, kako iz magle proviruju zasniježeni vrhovi okolnih bregova, i nadamo se, da ćemo možda u Bradini zateći snijeg.

Ivan, — minuti prolaze u dugačkom tunelu. Potmula lupa vlaka postaje nekako utančanija i napokon — izlazimo.

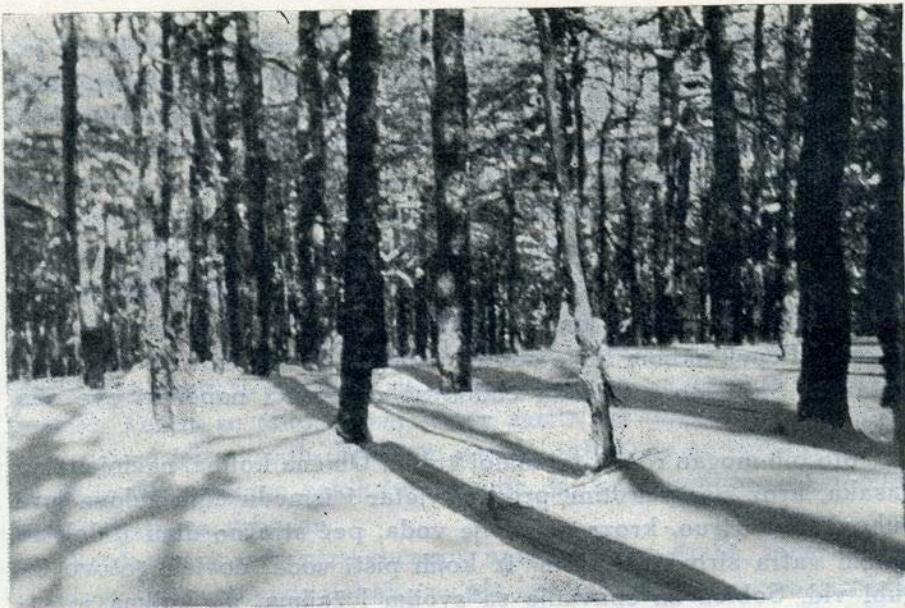
Dočekao nas pljusak. Gledamo mnoštvo ljudi, kako stoje u stanici čekajući da prestane kiša. Predlažem to isto Pepeku, ali on ne pristaje, jer misli, da ćemo pokisnuti svakako, pa prije ili kasnije, svejedno je. Tako po kiši gazeći blatinjavim drumom odmičemo prema obroncima Lisinja. Imamo sreće, jer nismo prešli niti kojih pet stotina metara, a kiša naglo prestade i nebo se razvedri. Smijemo se bojažljivosti drugova i veselimo se, što ćemo imati lijep dan.

Dolazimo do bogumilskih grobova, koji u toj divljini stoje kao blijadi trag davne, burne bosanske prošlosti, nestale u tami stoljeća. Dalje ne možemo bez skija, jer je snijeg do koljena. Iznenada mećava uz šibanje hladnog vjetra bila je tako gusta, da sam jedva video Pepeka pred sobom. Kroz vjetar čujemo tamo negdje u daljinici, kako odjekuje udarac sjekire, a malo zatim uz jak tresak ruši se stoljetni div.

Ulazimo u šumu. Najljepšu šumu, koju može zamisliti ljudska mašta. Krasne vitke, a ponegdje i čvorugave bukve, stoljetni divovi, koje ne može skršiti bijes prirode, ponosno se uzdižu i čekaju, stoički čekaju. Zavijeni sniženim omotačem počevši od debla pa do najmanje grančice svaki od tih divova izgleda čarobno. Kao srebrenе niti magla se proplice gore u njihovim vrhovima, a vjetar šumi i pronosi šumom priču prirode, — priču šume u bjelini. Čini mi se, da sanjam, da sam u nekoj začaranoj šumi iz dječijih bajki.

Ali moje se uživanje za časak prekide. Dolazimo do jednog potocića, koji svojim žuborenjem čarobno djeluje. Vijuga on kroz onu sniježnu masu ostavljući u onoj zaobljenoj krajini tamnu proderanu pukotinu. Treba tu pukotinu prijeći, što Pepek jednim skokom i učini, a ja pokušavam da zaobiđem njegove strme strane, stanem na rub, snijeg se odroni, i ja lijepo kroz »havu« jurim u potok. Nisam bio svijestan, što se sa mnom događa sve, dok nisam osjetio pod nogama čvrsto stajalište ili, bolje da kažem, vodu. Onako leteći kroz zrak nesvjesno sam pogledom potražio Pepeka, kao da će mi od njega doći spas, i taj prizor mora da je bio komičan jer Pepek se toliko smijao, da sam se napokon i ja pridružio tome smijehu.

Veseli smo, što redovito nalazimo planinarsku marku, ali to traje tek kratko vrijeme, jer su stabla sve više zalijepljena snijegom tako, da spasonosni crveni krug s bijelom točkom sve rjeđe nalazimo, dok ga napokon na jednom mjestu posve ne nestade. Pepek odlazi naprijed, da ga traži, tako daleko, da ga više u polutami nisam ni video, niti čuo. Gotovo pola sata stojim naslonjen na štapove i čekam. Pred sobom opazim na jednoj bukvi sasvim malen neznatan četvoročuk, urezan duboko u koru. Tko bi rekao, da taj mali znak toliko

NA PUTU NA BITOVNNU PL.

Foto: Lj. Stipić

optužuje. Skrio se on među mahovinu pa odande kao da gledaocu toplo želi nešto reći. To je »švercerska« marka. Pred očima mi prođu u duhu premoreni likovi tih bijednika, koji kao životinje tegle krvavim znojem natopljeni teret kroz buru i vijavice, kroz gudure i one klance jadikovce, preko zaledenih grebenova, preko visokih brda, da bi napokon završili pred puščanom cijevi bezobzirnog žandara. Tu svoju tešku i krvavu borbu sa zakonom, za komad kururuze, koju moraju da pribave svojoj izgladnjeloj djeci, provode oni i ovom evo stazom. Ovaj im znak u buri daje pouzdanje, da su na pravom putu i da ih planina ne će progutati, kako oni kažu. Zači ovdje s puta po nevremenu, znači otići u susret lutanju i smrti. Hvata me sućut, te sam gotov da se poklonim pred tim neznatnim četverokutom.

Slušam, kako vjetar nad mojom glavom izvodi svoju jezovitu ali u isto vrijeme tako veličanstvenu pjesmu. Previjaju se stabla i njihove ledom i snijegom sputane grane. Vjetar ih pokreće i nastoji probuditi u njima ovaj zimski drijemež. Tamo negdje u daljini kroz tu pjesmu ogoljelih bukava, daleko, čak tamo duboko u planini viju vuci. Otegnuto zavijanje na prekide dolazi do mene i daje mi do znanja, da sam odista u pravoj divljini, gdje vladaju zakoni primitivizma i krajne realnosti.

Kako je veličanstvena ova simfonija planine, koja i pored tolike kulture ostaje uvijek ista, uvijek tako lijepa i tajanstvena. Pred njom se čovjek osjeća tako nemoćan, tako malen i sićušan. Njegova taština i gordost pada već pod prvim udarcima njenih vječnih zakona.

Pepek pjeva — čujem ga u daljini. Zaigra mi srce. Našao ju je. Trgnem se iz sanjarenja i veselo pohrlim u pravcu baterije, koja mi otkriva mjesto, gdje se nalazi Pepek. Našao ju je napokon nakon traženja. Ostajem na marki i čekam, dok Pepi ne nađe slijedeću. Na sreću one su sve češće, te i ne dođem do jedne, a već čujem »Hajde, hajde«, a ja sav sretan »garim« naprijed.

Još jedna uzbrdica i dolazimo do jedne čistine, na kojoj kao brežuljčići, zatrpane u snijegu izviruju pojate. Pred jednom zastajemo. To je naša planinarska kuća na Bitovnji. Gotovo je zaravnjena snijegom, i Pepek skijom kopat duboki snijeg, dok napokon ne dolazi do katanca. Skidamo još jedan čudnovat patenat i napokon evo nas u kući!

Što bih mogao reći o toj maloj kolibi. Obična koliba, načinjena od dasaka, kroz čije pukotine prodire vjetar i između čijih zidova jure puhovi. Krov truo, kroza nj kaplje voda, peć strašno dimi i, dok se naloži vatra sirovim drvima, iz kojih pišti voda, čovjek gotovo izgubi vid. Sobica za spavanje sa svojim ležajima, na kojima je razstrta slama i to još vlažna, uska je i tjesna. Kuhinja sa svoja tri tanjura i nekoliko lonaca i kašika upotpunjuje interijer ove kućice. Sve to daje utisak kakove uboške kućice sa krajnje periferije velikog grada. Čovjek mora i nesvjesno pomisliti na one hiljade bijednika, koji moraju u takvim kolibama provesti cijeli život. Pa ipak, uprkos toga osjećao sam se tu ugodnije i, kako to naš narod kaže, »rahatnije« negoli kod svoje kuće. Zaista kad čovjek u planini nađe kuću sa svim komforom, onda i ne osjeća, da je u planini i divljini. Ovako čovjek u ovoj primitivnosti osjeća svu punu ljepotu prirodnog života, — jednostavnog i skromnog, koji nije svakdašnji, i baš se u toj promjeni nalazi naročita draž.

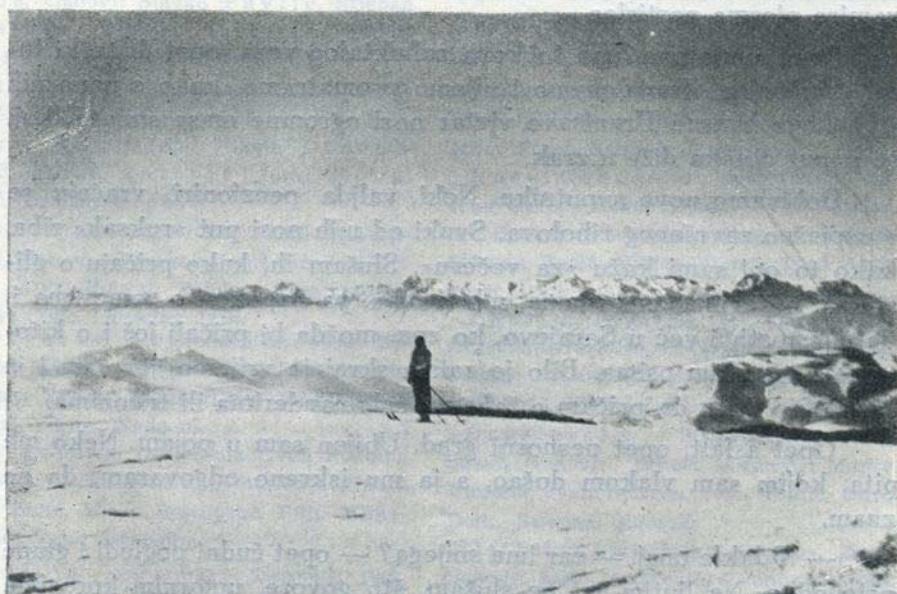
Nakon mnogo dima i pištanja sirovih drva napokon pijemo čaj. Onako umornima i išibanima vjetrom godi ovaj čaj neobično. Pepek se hvali, da će popiti cijev čajnik. Ja ne govorim ništa, ali mislim u sebi to isto. Oko deset sati neko se pred kućom kreće i na naše veliko veselje dolazi Đurin, koji je slijedećim vlakom došao i išao našom »špurom«. Njegov dolazak unosi u daščaru više veselja pa uz smijeh neprimjetno čistimo hranu sa stola. Oko pola noći pođemo spavati. Pepek i ja vadimo iz torbi deke. Smijemo se našoj opreznosti, jer smo mislili, da će nas biti više nego čebadi.

Ležim na slami pod dva čebeta i razmišljam o svemu očekujući san. Po tavanu trče puhovi, koje je probudila toplina, a Đurin se ujutro tužio, da je po slami tirk pored njegova nosa jedan puh pravio »inspekciju«. Izgleda, da mu nije bilo baš ugodno pri duši. Pepek po noći čuje cičanje, za koje misli, da je od puhova, ali izgleda, da je bio vuk.

Spavao sam kao zaklan, kao da ležim u samome perju, sanjao sam krasne snove. Iza sna me trže neki prodoran miris, koji je ugodno ispunjavao čitavu daščaru; to je Pepek već od ranog jutra ku-hao grah. Trebalо se dići ispod topnih čebeta, jer je spavanja bilo dosta.

Doručkujemo graha, koji, iako neslan, ipak ide u tek. Izlazimo na teren. Napolju je gusta magla, ali to nam ne smeta da učinimo jednu turnu vožnju. Divna je Bitovnja sa svojom okolinom i ljepotom, kojoj nema na daleko prema. Nigdje kamena, nigdje prepreke, tek tu i tamo po koja usamljena bukva, a sve ostalo zaobljeno i golo. Pričinjava se, da je to vještački načinjeno za skijanje a ne da je prirodno postalo. Tereni su tako krasni, da se zaista ne mogu opisati, mnogo su ljepši od jahorinskih. Prilikom vožnje nailazimo na vučje tragove, po čijim dimenzijama zaključujemo, da je tuda prošao egzemplar odista divljenja vršnjedan.

Vraćamo se s vožnje i ručamo, naravno opet graha, samo s tom razlikom, što nam sada nekako ne ide u tek. Dok mi ručamo, vani se pomalo razvedrava. Vjetar na mahove pregoni maglu iz doline Neretvice ovamo nekamo u Bosnu. Pregoneći je tako preko grebena povremeno stvara vjetar rupe čistine, kroz koju se nazire plavetnilo neba a i sunčane zrake. Razvedrilo se, magla se malo rasplinula. Izlazim, da se malo sunčam, ne bih li nekako pocrnio. Već zamišljam, da sam pocrnio kao tava, i veselim se, kako će da osvajam. Još nisam

POGLED S BITOVNJE NA PRENJ

Foto: Lj. Stipić

čestito ni zauzeo pozu, a sunce se sakrilo za oblake magle. Eh, baš sam baksuz! Onako ljut izadem na greben više kuće i zastanem tu zapanjen. Nisam svijestan, da li je to san ili java. Preda mnom dolje kao dva giganta, kao dva diva uzdižu se Prenj i Čvrsnica. Zastao sam kao zapanjen. Stojim tu i promatram planine, pred čijim ljepotama svaki pojам ljepote ostaje blijeda slika, i čija impozantnost dovodi čovjeka dotle, da se pita, može li biti išta ljepše i veličanstvenije. Gledam ponosne grebene Veličke Čvrsnice, krasni Vilinac, divno Cvitinja na Prenju, impozantnu dolinu rijeke Bijele i zanosim se tim ljepotama, da se jedva mogu da odvojim od njih.

Odlazimo... Držim se Pepekova savjeta, što se tiče bukava u šumi. Treba samo viknuti »Čuvaj se« i bukva se smjesta ukloni i pusti skijaša da nesmetano prođe. Držim se tog savjeta i iz sveg grla vičem »Čuvaj se«, uživam gledajući, kako se bukve poslušno uklanjuju.

Dolazimo do potoka. Bojim se, da ne izvršim rekonstrukciju jučerašnjeg dogodaja, te se dugo vremena natežem, dok napokon ne prijedem na drugu stranu. Izlazimo iz šume. Još jedan divan spust niz Voznik, iza čega, nažalost skidamo skije. Gazimo travu, kao da je mjesec travanj a ne veljača. Ja uzdišem čitavo vrijeme za točkovima, jer tada ne bismo trebali hodati, nego bismo išli ko tramvaj. Odmaramo se na jednom panju i uživamo u prirodi. Posljednji se put pogledom oprštamo sa sniježnim obroncima Bitovnje i ponosnog Lisišta. Naniže po zelenim livadama bijele se ovce, a tamo daleko zamire pjesma pastirice...

Opet monotona lupa točkova zahuktalog voza, opet dugački tunnel. Naslonjeni dremuckamo i nijemo promatramo, kako s ponosnih grebenova krasne Hranisave vjetar nosi ogromne mase snijega, koji se poput oblaka diže u zrak.

Dobivamo nove suputnike. Neki, valjda penzioniri, vraćaju se s uspješno završenog ribolova. Svaki od njih nosi put »ruksak« riba, kako to oni sami kažu »za večeru«. Slušam ih, kako pričaju o glištama, peševima, pastrvama, mladicama, pa napokon o somovima i, da nijesu stigli već u Sarajevo, ko zna, možda bi pričali još i o kitovima i morskim psima. Bilo je zaista skrajnje vrijeme, jer sam i ja bio dobio volju da pričam o žabama, salamanderima ili tritonima.

Opet asfalt, opet nesnosni grad. Ubijen sam u pojам. Neko me pita, kojim sam vlakom došao, a ja mu iskreno odgovaram, da ne znam.

— Odakle onaj, — zar ima snijega? — opet čudni pogledi i glupe primjedbe. Ne ljutim se, ne slušam, što govore, umornim koracima odlazim asfaltom i razmišljam o točkovima...

DRUŠTVENE VIJESTI

PROMJENE U UPRAVI H. P. D-a.

Od ministarstva udružbe imenovani povjerenik za cijelokupni šport i planinarstvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Miško Zebić donio je brojne odluke u vezi s planinarstvom i imenovao povjerenike i savjetodavne odbore u već postojećim planinarskim organizacijama (u Središnjoj upravi i podružnicama) Hrvatskog planinarskog društva Nezavisne Države Hrvatske, i to:

Središnja uprava Hrvatskog planinarskog društva Nezavisne Države Hrvatske: Povjerenik: prof. Vladimir Stahuljak, članovi savjetodavnog odbora: dr. Ljudevit Barić Vladimir Brezovečki, Petar Došek, Antun Glad, ing. Ivo Godek, Josip Plaček, Josip Vučak, ravn. Ivan Rengjeo, Zvonko Crnokrak, dr. Milan Stahuljak i Zvonko Kržić.

Banja Luka: povjerenik dr. Miroslav Debeljak, a članovi savjetodavnog odbora: ing. Stjepo Kutleša, Halidbeg Džinić, Božidar Jović, Aleksandar Bojko, Ante Rebac, Ivan Satni.

Bjelovar: povjerenik: Gjuro Habdija, članovi: Slavko Pavlić, Stjepan Majhen, Stjepan Sirovec, Rudolf Peršinović, Valent Djulaj.

Bribir: povjerenik dr Vinko Urašić, članovi: Stjepan Petranović, Marko Rukavina, Nikola Dosegović, Nikola Antonić, Juraj Kovacić, Dragan Blečić.

Bugojno: povjerenik: Emil Havranek, članovi: Zvonimir Lončarić, Ivo Grgić, Anto Horvat, Dragan Domačinović, Tone Čolić, Lavoslav Jerg.

Daruvar: povjerenik: dr. Jure Mihalić, članovi: Stjepan Ceraj Cerić, Karlo Polak, Ernest Primc, Duro Prpić, Duro Šaka, Viktor Wadgoni.

Dugareša: povjerenik: Ivan Pokolić, članovi: Barka Tomac, Greta Kovač, Margita Belić, Mirko Bosiljevac, Filip Milinarević, Valjo Dragutin.

Fužine: povjerenik: Tugomil Paškvan, članovi: Marijan Zima, Leopold Klausberger, Albert Bubanj, Vjekoslav

Krizman, Franjo Kauzlarić.

Glin: povjerenik: Cvetko Brkić, članovi: Stevo Despot, Hinko Kraüsel, Janko Jurjević, Ivan Pacenti, Pavao Mrgan, Duro Mareković.

Gospic: povjerenik Ivan Banić, članovi: Josip Krišković, Vinko Mataija, Nikola Mataija, Ivan Štimac, Antun Pichler, i Juraj Vukšinić.

Karlovac: povjerenik: ing. Zlatko Satler, članovi: Vatroslav Mužina, Josip Karl, Ivan Kaindl, Pavao Kuba, Stanko Mekovac, Josip Šaban.

Koprivnica: povjerenik: Ivan Nemeć, članovi: Pavao Orlović, Oton Seiwirth, Cvjetko Božičković, Viktor Kamenari, Slavko Stankulin, Stanko Šafar.

Krapina: povjerenik: Josip Kompare, članovi: Stjepan Mališ, Stjepan Poljak, Mirko Pažur, ing. Zrinjko Grohovac, dr. Edo Krušlin, ing. Ivan Nagy.

Križevci: povjerenik dr Ivo Pompe, Zvonimir Somek, Ivo Hitrec, dr Rajmund Šepić, Drago Zajc, Valent Nemeć i Slavko Madjerić.

Makarska: povjerenik: Vinko Stanićić, članovi: dr. Lavoslav Ivaničević, Grga Stipić, Radoslav Lovrinčević, Srećko Bušelić, Frano Šantrić, Ante Pavić.

Nova Gradiška: povjerenik: ing. Ivan Baretić, članovi: ing. Vilko Vidmar, dr. Krešimir Somodji, Stjepan Čaklec, Stjepan Rodić, Viktor Verson, Ivan Alešković.

Ogulin: povjerenik: Mr. Oskar Vičević, članovi: Mijo Hačko, Ivan Stipetić, Zvonko Pohorčić, Štefica Abramović, Pero Špehar, Mirko Kolić.

Oroslavije: Povjerenik: Josip Struk, članovi: Ernest Ožanić, Marko Jurđana, Ivan Pehajm, Ivan Tomić, Đuro Turk, Stjepan Šimunić.

Osijek: povjerenik: Dragan Eger, članovi: Mišo Matović, Zvonimir Šešić, Ivan Anrath, Aleksandar Dierich, Hugo Donegani, Josip Dolanski.

Pakrac: povjerenik: Mr. Josip Svođa, članovi: Matija Grabrić, Ivica Vaniček, Stjepan Svečnjak, Eugen Stvrtcezky, Feri Reitz, Oto Golubić.

Petrinja: povjerenik: Matija Filjak, članovi: Rudolf Murr, Anka Breim, Slavko Hanicki, Eleonora Takač, Vilko Bobinac, Mira Biflin.

Požega: povjerenik: Zvonimir Virobal, članovi: Vladimir Šibl, Jakob Babić, Vinko Filipović, Oton Aizerle, Luka Barberić, Vinko Pavišić.

Samobor: povjerenik Milutin Jurčić, članovi: Franjo Tkaličić, Slavko Šek, Vilko Sirovića, Mirko Rusan, Adalbert Franjić i N. Nirovica.

Sarajevo: povjerenik: dr. Feliks Poljanić, zamjenik: Sulejman Suljagić, članovi: Josip Nepomucki, Ante Caratan, Mihovil Guber, Drago Maltarić, Franjo Lincender, Ljubo Stipić.

Senj: povjerenik: Josip Antić, članovi: Vinko Vlahović, Ljubica Boras, Vlado Pejić, Anka Lončarić, Drago Vlahović, Josip Gradišer.

Sisak: povjerenik: Tomislav Koščec, članovi: Ante Saller, Josip Novak, Vjekoslav Pelc, Franjo Tomšić, Gašpar Benc, Pepica Gojmerac.

Slav. Brod: povjerenik: Mato Grgić, članovi: Dragutin Fridrich, Pavle Boreković, Miroslav Mihić, Zvonko Dritsch, Josip Pusztay, Reza Knežević.

Tuzla: povjerenik: Juraj Dobrinje, čin. okr. ureda, članovi: Josip Pervan, Simičić Jakub, dr. Dragan Dujmušić, Viktor Majer, Stefan Oswald, Franjo Francak.

Travnik: povjerenik: dr. Dragan Mikuš, članovi: Besimbeg Teskeredžić, Drago Vinter, Krinoslav Aleupović, Vladimir Sihrovska, Marko Budimirović, Namik Ibrahimpašić.

Vareš Majdan: povjerenik: Mijo Gavran Perin, a članovi savjetodavnog odbora Nikola Modričin, Slavko Gavran, Jozin, Nikola Arapović, Rudolf Vendlener, Franjo Franković, Slavko Jurkić.

Varaždin: povjerenik Marijan Vene, članovi: Krešimir Filic, Dragan Grims, Josip Vojtjehovski, Franjo Federer, S. Šimek i B. Gajer.

Virovitica: povjerenik: Ante Prpić članovi: Žarko Bartolović, Juraj Dopler, Ivo Virovkić, Kjazim-Časo Bahtijarević, mr. ph. Roko Pavoković, Albert Gregurić.

Zagreb: Povjerenik: Prof. dr. Fran Šuklje, odbornici: Vladimir Weiler, Josip Vučak, Zvonko Hohnjec, Vladimir Curić, ing. Ivica Glogolja, Josip Grabanović, Viliim Ivaniš, Slavko Lipovčak, Nikola Pošćić i Josip Zemljak.

Zavidovići: povjerenik: Nikola Dušak, članovi: Josip Hromatnik, Ivan Šrajer, ing. Mustafa Mehicić, Rizah Krehić Mihovil Boban, Stjepan Podnar.

PREUZIMANJE PLANINARSKIH KUĆA »PRIJATELJA PRIRODE« U SARAJEVU

Pred godinu dana raspustila je oblast planinarsko društvo »Prijatelj prirode«, a njegova je imovina predana na upravljanje Radničkoj komori u Sarajevu. Kako međutim rečena komora nije u stanju da i dalje vodi brigu oko čuvanja i upravljanja planinar. kuća toga društva, na zamolbu bivših članova Prijatelja prirode H. P. D. »Bjelašnica« uputila je povjerenicima Nezavisne Države Hrvatske predstavku, da se imovina P. P. preda HPD-u, kako bi se očuvali ovi vrijedni planinarski objekti od propasti.

Predstavci je udovoljeno, pa pošto je obavljena suglasnost povjerenika Radničke komore, određeni su da obave primopredaju ispred bivšeg »Prijatelja prirode« g. Branko Tadić, a ispred »Bjelašnice« g. Čičić. Navedeni opunomoćenici obišli su sve planinarske kuće, koje su najvećim dijelom u zadnje vrijeme obijene, a njihovi unutarnji uređaj pokrađeni, te su podnijeli izvještaj o stanju tih planinarskih objekata.

U vlastništvu »Prijatelja prirode« bile su slijedeće kuće: dvije kuće na Boračkom Jezeru, kuća na Crnom Polju, (Prenj), kuća na Jezercu, (Prenj), kuća na Papratinama više Boračkog Jezera, koja je vlasništvo HPD-a, a koja je po Društvu planinara u B. i H. svojedobno predana na upravljanje Prijatelju prirode, te konačno planinar. kuća na Crepoljskom, sjevero-

istočno od Sarajeva, dakle ukupno 5 planinarskih kuća.

Od tih su provaljene i gotovo posve po-krađene: Crno Polje i Jezerce, te naša plan. kuća na Papratinama, dok su obje kuće na Boračkom Jezeru posve očuvane kao i kuća na Crepoljskom. Prvo spomenuta kuća treba redonih popravaka.

Preuzimanjem kuća »Projatelja prirode« posjeduje danas H. P. D. planinarske objekte u podnožju i na visoravnji ljestevnog prenjskog masiva, na kome naše društvo nije imalo ni jednog planinarskog objekta izuzevši Papratine. Boračko je Jezero na glasu sa svojih ljestvica, koje privlače u jeku sezone veliko mnoštvo prijatelja prirode iz svih staleža društva. Ono je ujedno i ishodno mjesto istočnog uspona na Prenj i to klasičnom trasom preko Crnog Polja, Jezerca, na Oblik, preko Tišovice, Lučina na Lupoglav i odatle preko Lučina na Prenj i niz Glogovo u Željezni stanicu Prenj. I novo izgrađenom planinarskom »Bjelašnicom« pod Vel Vilincem na Čvrsnici planimi sačinjavaju novo preuzeće kuće jedan potpuno zatvoren krug, kojim je omogućena posjeta dviju naših najljepših južnohrvatskih planina: Prenja i Čvrstice. Naravski, trebat će još dosta truda uložiti, dok se sve te kuće urede iza provala, počinjenih u zadnje vrijeme, a povrh svega još mnogo materijalnih šteta, jer je vrijeme teško, a sredstava ni izdaleka dovoljno.

Koliko zadaća čeka »Bjelašnicu« dovoljno je napomenuti, da ona vodi brigu o osamnaest planinarskih objekata (uračunavši po dvije kuće na Trebeviću i na Boračkom Jezeru ima ih ukupno dvadeset). Te su kuće slijedeće: Semeć-planina (1450 m) kod Višegrada, Vukeljina Voda (1704) na Jajini, Trebević (1609 m) kod Sarajeva (2 kuće), Bukovik (1485 m) kod Sarajeva, Hrasnički Stan (1311 m) na Igmanu pod Bjelašnicom, Stini Do (1576 m) pod Bjelašnicom, Kasovo Do (1340) pod Bjelašnicom, Trnovo (844 m) pod Treskavicom, Jablandolovi (1631) na Treskavici, Bitovnja (162 m) na Bitovnji,

Pogorelica (1222 m) pod Zec-planinom, Prokoško Jezero (1640 m) na Vranici, Crepoljsko (1390 m) kod Sarajeva, Papratine (547 m) nad Boračkim Jezerom, Boračko Jezero (426 m), 2 kuće, Crno Polje (1350 m) na Prenju, Jezerce (1750) pod Otišem na Prenju, Veliki Vilinac (1961 m) na Čvrsnici.

Osim navedenih kuća postoje još i slijedeće, koje vode naše podružnice: HPD »Vlašić u Travniku: Devečani (1700 m) na Vlašiću, Kraljica (1580 m) na Vlašiću HPD »Tajan« u Zavidovićima: Tajan (1278 m), HPD »Svatovac« u Tuzli: Svatovac (338), Konjuh (1300 m). HPD »Stožer« u Bugojnu: Koprivnica (1200 m), HPD »Mosor« u Splitu: Kamešnica i Cincar-planina

Ukupno postoji danas 27 planinarskih kuća HPD-a na području bivše Bosne i Hercegovine, od kojih na samu glavnu podružnicu »Bjelašnicu« u Sarajevu otpada 18, on osmo 20. Potrebno je iznijeti ovu kratku statistiku o broju planinarskih kuća na navedenom teritoriju, kako bismo i širu našu planinarsku javnost obavijestili o stanju i imetku, koji danas posjeduje HPD. Istodobno neka ovaj prikaz bude opomena o dužnostima, koje smo na se preuzeli, prvo, preuzimanjem kuća bivšeg Društva planinara u B. i H. pred kojih 8 mjeseci, a sada još k tome, preuzimanjem kuća bivšeg »Projatelja prirode«. O tome, koliko ćemo sredstava imati na raspolaganju kao i o tome, kako ćemo ozbiljno shvatiti svoju zadaću, ovisit će i naš uspjeh.

No svakako je dužnost hrvatskog planinarstva, da stvori povoljne uvjete za po-hađanje ljestvica bosansko-hercegovačkih planina, koje dosad ni izdaleka nisu pri-vukle zasluzenu pažnju nesamo domaćih, nego ni stranih planinara.

Dr. J. Fleger.

ŠIRITE

»HRVATSKI PLANINAR«

PREDSTAVKA H. P. D. »BJELAŠNICE« U SARAJEVU

Teške i sudbonosne trenutke pri stvaranju Nezavisne Države Hrvatske iskoristili su razni zločinački elementi. Brojne mukom i velikim trudom stecene planinarske tekovine u Bosni i Hercegovini upropasćene su. Stoga je H. P. D. »Bjelašnica« u Sarajevu uputila Državnoj Vlasti slijedeću predstavku:

Hrvatsko planinarsko društvo, osnovano godine 1874. u Zagrebu, proteglo je područje svoga djelovanja na sve pokrajine naše domovine Hrvatske. Fred 18 godina osnovana je pod teškim okolnostima podružnica H. P. D. »Bjelašnica« u Sarajevu, koja je — stojeći uvijek na ispravnom hrvatskom narodnom temelju, — svojim nada sve požrtvovnim radom postigla prvo mjesto među sarajevskim planinarskim društvima, pa je i Središnjica H. P. D. u Zagrebu odala »Bjelašnici« priznanje, imenovavši je glavnom podružnicom za cito teritorij Bosne i Hercegovine.

Odgojili smo lijep broj podmladka, stvorili izgrađene planinare, koji su uvelike pomogli suradnju u društvenom glasilu, »Hrvatskom planinaru«, priredili nekoliko izložbi, a povrh svega izgradili smo svojim vlastitim trudom i vlastitim sredstvima lijep broj planinarskih kuća i domova, bez kojih se ne može ni zamisliti planinarstvo u našim lijepim, ali divljim i prostranim bosansko-hercegovačkim planinama.

Pred nepunu godinu dana obavili smo nakon dvogodišnje borbe s bivšim upravnim vlastima, — koje su nama kao hrvatskom društvu bile naravski nesklone, — fuziju Društva planinara u Bosni i Hercegovini s Hrvatskim planinarskim društvom. I ovo društvo osnovaše i očuvaše također Hrvati, pa je tom fuzijom Hrvatsko planinarsko društvo »Bjelašnica« postala najjačim planinarskim društvom na području bivše Bosne i Hercegovine, i naša je glavna podružnica dostigla broj od 18 planinarskih kuća i domova gotovo na svim najljepšim planinama.

Sve su te kuće bile snabdjevene namještajem, ležajima, posteljinom i potrebnim posuđem uz velike materijalne žrtve, kroz duži niz godina. Priznanje o redu i uređaju tih kuća sa strane kako domaćih, tako i stranih planinara bilo je nada sve veliko i mi smo godinama svojim vlastitim snagama dotjerivali manjke na njima, kao što smo svake godine trošili novac za njihovo uzdržavanje (loženje, rasvjeta i t. d.) nemajući od toga gotovo nikakvih prihoda. Nas je hrvatske planinare veselilo, kad su nam planinarske kuće po visokim i teškim planinama bile u uzornom redu i kad smo vidjeli, da broj posjetnika dosije godišnje u našim kućama broj od 13.000.

Međutim, kad smo se s punim pravom nadali, da će planinarstvo u našim krajevima diljem cijele Nezavisne Države Hrvatske doći na još veći stepen usavršenja, doživjeli smo u vrlo kratkom vremenskom razdoblju katastrofu, jer su sve tekovine našeg teškog dugogodišnjeg rada uništene. Sve naše planinarske kuće, izuzevši njih pet, postale su pljenom drskih provala. U njih su izvršene provale i iz njih odnesen sav pokretni i za nas vrlo skupocjeni uređaj, tako da su postale potpuno neupotrebljive.

Da prikažemo, u kolikoj smo mjeri stradali, iznosimo redom o svakom pojedinom planinarskom objektu podatke, kada je provala izvršena, šta je sve uništeno i odneseno; te koliko smo materijalno provalom oštećeni:

1. Kuća na Prokoškom jezeru (1640 m) na Vranici planini, kotar Fojnica. Provaljen je krov i strop, a odnesena sva čebad, posuđe i pokućstvo. Provala izvršena u svibnju 1941. Šteta 29.000 Din.
2. Kuća pod Velikim Vilincem (1961 m) na Čvrsnici planini, kotar Mostar. Provaljen i oštećen krov, odnesen je najveći dio posuđa i sva čebad. Provala je izvršena u lipnju 1941. Šteta 21.000 Din.
3. Kuća na Bitovnji (1662 m), kotar Fojnica. Provalom posve uništena

kuća i odnesen sav namještaj i čebad. Provala je izvršena u svibnju 1941. Šteta 28.000 Din.

4. **Kuća na Pogorelici (1222 m)**, kraj Dusine, kotar Fojnica. Provaljen duvar i odnesen sav inventar. Provala izvršena u travnju 1941. Šteta 13.000 Din.

5. **Kuća na Hrasničkom Stanu (1311 m)** na Igman-planini pod Bjelašnicom, kotar Sarajevo. Kuća provalom oštećena i odnesen sav inventar. Provala izvršena u travnju 1941. Šteta 29.000 Din.

6. **Kuća na Stinom Dolu (1576 m)** pod vrhom Bjelašnice, kotar Sarajevo. Provalom kuća oštećena i odnesen sav inventar. Provala izvršena u travnju 1941. Šteta 18.000 Din.

7. **Kuća u Kasovdolu (1300 m)** pod Bjelašnicom, kotar Sarajevo. Provalom kuća oštećena i odnesen sav uređaj. Provala izvršena u travnju 1941. Šteta 30.000 Din.

8. **Kuća na Vukelinoj Vodi** na Jahorini planini, kotar Sarajevo. Provalom jako oštećena kuća, odnesen sav inventar. Provala izvršena u travnju 1941. Šteta 30.000 Din.

9. **Kuća na Jezercu (1750 m)** na Prenj-planini, kotar Konjic. Kuća jako oštećena, sav inventar i dijelovi kuće odneseni. Provala izvršena u svibnju 1941. Šteta 40.000 Din.

10. **Kuća na Crnom Polju (1400 m)** na Prenj-planini, kotar Konjic. Kuća provalom znatno oštećena, sav inventar odnesen. Provala izvršena u svibnju 1941. Nanesena šteta 27.000 Din.

11. **Kuća na Papratinama** kod Boračkog Jezera, kotar Konjic. Pokraden sav inventar. Provala izvršena u svibnju 1941. Šteta 16.000 Din.

12. **Kuća Jablan-do (1631 m)** na Treskavici, kotar Sarajevo. Provaljen krov i odnesen sav inventar. Provala izvršena u svibnju. Šteta 18.000 Din.

Ukupna šteta nanesena našim objektima iznosi — skromno računajući vri-

jednost poharanog namještaja — 308.000 Din (tristo osam tisuća dinara).

Društvo nema nikakve mogućnosti, da poharane planinarske kuće stavi u ono stanje, koje je postojalo prije ovih provala, jer je članarina mala, a naš ukupni raspoloživi novac ne iznosi više od 16.000 Din. No ukoliko bismo i htjeli i mogli, da nadoknadjimo ono, što je najnužnije u njima, ne usuđujemo se, jer znamo, da će pod ovakovim prilikama opet uslijediti provale, tako da će sigurno naš trud ostati jalovan.

Ustanovili smo, da su sve ove provale izvršili isključivo seljaci iz općina s podnožja navedenih planina ili stanari, koji izgone stoku u predjel planine, gdje leže naše kuće.

Poučeni iskustvom iz ranijih godina, kad su provale vršene vrlo često, a da se ni do sada nikađ nisu otkrili počinitelji ovih provala, uza sve naše prijave oružničkim postajama, uza sav naš lični trud i obećanu nagradu, ako se počinitelji otkriju, — a doživjevši u zadnje doba potpunu devastaciju tolikih kuća na tako lijepim planinama, a koje su kuće tako odlično predstavljale organizirani rad hrvatskog planinarstva i koje su služile i organima vlasti pri obilaženju planina (oružnici, šumari i t. d.), ne preostaje nam ništa drugo, nego da te naše objekte od javnog značaja Država zaštiti zakonskim odredbama.

Te odredbe trebaju zakonsku podlogu i zaštitu kao javna dobra, a analogno i sankcije.

S toga predlažemo i molimo u interesu općeg dobra, u interesu našeg ugleda pred stranim svijetom:

1. da se pljačkanje planinarskih kuća i domova odredbom proglaši i kvalificira pljačkom javnog dobra s odgovarajućim sankcijama u kaznenom zakonu;

2. u slučaju, da se ne otkrije izvršitelj provala u navedene planinarske kuće, da štetu imadu namiriti sela onih općina, koja leže u najbližoj okolici te planine, odnosno stanari, koji izvode svoju

stoku na ispašu u predjelu, gdje se na-
laze ti planinarski objekti.

S toga predlažemo u prilogu osnovu
zakonske odredbe o šaštiti objekata
planinarskih društava s molbom, da se

uzme kao podloga prigodom rješavanja
naše predstavke.

U z. tajnika: Predsjednik:
Josip Sigmund **Dr. J. Fleger**

R A Z N E V I J E S T I

TEČAJ ZA AGRONOME I ŠUMARE U TRAVNIKU

U svrhu promicanja planinarskog gospodarstva, koje je kod nas jako zapostavljeno ministarstvo seljačkog gospodarstva odredilo je, da se u Travniku 15. VII. o. g. održi tečaj za stručnjake agronome i šumare.

Za predavanja su određeni:

Dr Ivo Horvat, sveuč. profesor: »Tipiziranje travničkih površina visokih planina«; Dr Stjepan Filipović, sveuč. profesor: »Pravni običajni odnosi među vlasnicima i korisnicima naših planina«; Dr Marko Mohaček, ravnatelj pokusne i kontrolne stanice u Zagrebu: »Pedološke prilike naših planina i njihov utjecaj na travnu vegetaciju«; Dr Nikola Zdanovski, gospodarski nadzornik ministarstva seljačkog gospodarstva: »Organizacija planinskog gospodarstva«.

Kako je ovo prvi tečaj ove vrste kod nas, to u stručnim krugovima vlada za nj veliko zanimanje.

Praktični dio tečaja ima se održati na planini Vlašić, koja obiluje bogatim pašnjacima. Na tim se pašnjacima svakog ljeta prehranjuje oko 20.000 ovaca i preko tisuću goveda i konja. Po tom se vidi veliko gospodarsko značenje ove planine za pučanstvo srednje Bosne. Na Vlašiću se imaju tečajevi provesti nekoliko dana u neposrednom dodiru sa stočarima, pa će se na taj način upoznati s načinima iskorišćivanja ispaša, kao i načinima preradbe mlijeka u poznati travnički sir. Još je važnije za tečajce, što će se uputiti u jedinstvene planinske arheološke i etnografske dline, nise itčimene izbjegličke obitelji i blago dobrošteću u češkoj i slovenskoj obnovi.

stven načim t. zv. bonitiranja travnih površina na biljnoj socijološkoj osnovi, što je potrebno za ispravno prosuđivanje prehrambene vrijednosti tih površina. — Budući da na vegetaciju jako djeluju i pedološke prilike, to će polaznicima biti pružen kratki prikaz i o tom pitanju. Nadalje imaju polaznici tečaja biti u općenitim crtama upoznati s pravnim i običajnim odnosima na našim planinama, koji su vrlo zamršeni, a temelje se u glavnom na različnim zakonskim ustanovama iz vrlo starih vremena.

Konačno će se polaznici tečaja uputiti u načine prikupljanja različitih podataka, koji se odnose na uređenje planinskog gospodarstva.

Nesumnjivo je, da će okolnost, što se tečaj za planinsko gospodarstvo održaje u planini, mnogo doprinijeti uspjehu tog tečaja.

OSNOVANE PLANINARSKE ŠKOLE U ZAGREBU I SARAJEVU

Na osnovu ovlaštenja gospodina ministra udružbe od 18. lipnja 1941. broj 335-41. osnivam ovim planinarsku školu u Zagrebu i Sarajevu.

Planinarska škola imade se organizirati na široj osnovi prema izrađenom prijedlogu alpinističkog odsjeka Hrvatskog planinarskog društva na području N. D. H.

— Povjerenik za cijelokupni sport i planinarstvo na području Nezavisne Države Hrvatske Miško Zebić.

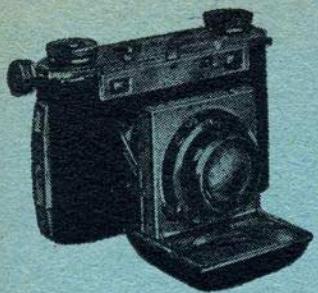

FOTO GRIESBACH I KNAUS ZAGREB

Jurišićeva ul. 1 • Zatražite cjenik!

TOMISLAVOV DOM

S L J E M E 1012 m.

najobjavljeniji i najmoderniji
dom planinara i športaša na
Sljemenu. Moderni komfor, te-
kuća voda i novo uvedeno cen-
tralno grijanje. — Prvorazredna
kuhinja. Cijene umjerene.

UPUTE DAJE:

**HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO NEZAVISNE
DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU,**

Jurišićeva ul. 3 II. — Tel. 65-01

**PLANINARI, ŠPORTAŠI I SKIJAŠI
kupujte kod naših oglašivača!**

